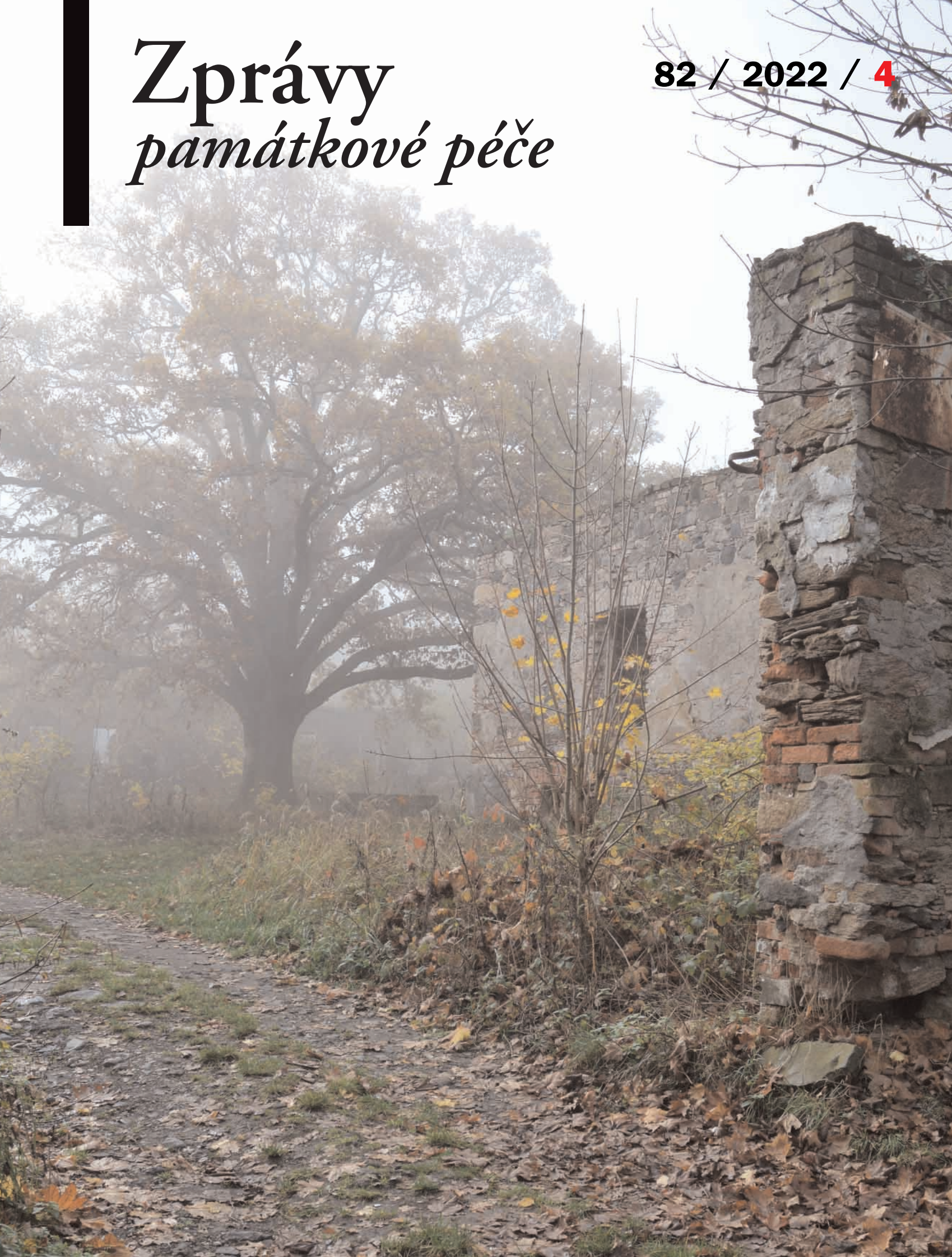

Zprávy *památkové péče*

82 / 2022 / 4

OBSAH

IN MEDIAS RES: OPUŠTĚNÁ KRAJINA

- Věra Kučová, Pavel Pešout, Martin Tomášek*; Spolupráce Národního památkového ústavu a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR při ochraně přírodního a kulturního dědictví / 487
- Zdeněk Lipský, Lucie Kupková, Pavel Chromý, Zdeněk Kučera, Lukáš Brůha, Tomáš Janík, Markéta Potůčková, Eva Štefanová*; Zaniklé krajiny Česka / 496
- Karel Kuča*; Sídla zaniklá v letech 1945–1989 a jejich památkový potenciál / 509
- Jiří Havlice, Lenka Militká, Martin Tomášek*; Dopady kůrovcové kalamity na archeologické dědictví v lesním prostředí / 523
- Daniel Šnejd, Michaela Špinarová, Gabriela Šťastná*; Konfrontace hodnot zaniklých a zanikajících sídel v oblasti tzv. širšího pohraničí jižních Čech s jejich novou či plánovanou výstavbou / 529
- Michal Zezula, Jan Lenart, Ondřej Malina, Petr Martinec, Radim Kravčík, Martin Krůl*; Brownfield, nebo historická krajina? Digitální model reliéfu krajiny zaniklé Karviné a jeho interpretace / 544
- Jakub Novák*; Mizející krajina Šternberska, Moravskobrounska a Dvorceka / 573
- Vladimír Mikeš*; Některé z problémů obnovy zaniklých sídel na Broumovsku: limity výstavby a paměť krajiny / 584

STUDIE A MATERIÁLE

- Veronika Burianová, Kristýna Jilková, Petr Kuneš, Martin Havlík Míka*; Průzkum opaxitové kachlové fasády hotelu Grand v Pardubicích / 589
- Zdeněk Holý*; Transparentní povrchové úpravy na mobiliáři ze dřeva / 596

ZPRÁVY: OPUŠTĚNÁ KRAJINA

- Český les – krajina s pamětí (*Tomáš Peckert, Kamila Konášová*) 603/ Osudy zaniklých obcí v pohraničním pásu Vitorazska (*Michaela Skuhrová, Jiří Havlín*) 608/

NEKROLOG

- Za Alešem Krejčů (*Vlastislav Oúroda, Josef Štulc*) 613/

RECENZE

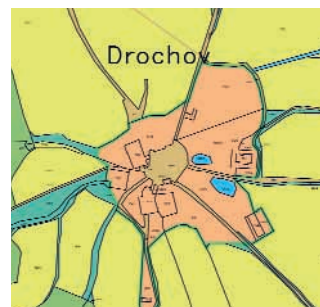
- „Konsenzuální“ architektura Karla Kotase (*Jan Obrtlík*) 613/

RESUMÉ

- Summary / 616

OBSAH ROČNÍKU ZPP 82 / REJSTŘÍK ROČNÍKU ZPP 82

- / 624 / 625

Sídla zaniklá v letech 1945–1989 a jejich památkový potenciál

Karel KUČA

DOI: <https://doi.org/10.56112/zpp.2022.4.03>

ABSTRAKT: *Tématem článku je dosud opomíjená problematika ochrany cenných archeologických situací v intravilánech sídel zaniklých v letech 1945–1989. Takové hodnoty vykazuje 1 029 zaniklých sídel a 156 z nich má mimoto dochovány znaky členění někdejší plužiny. Jde navíc o úkol odpovídající aktuální koncepci NPÚ. Proto je nezbytné co nejrychleji vymezit polygony těchto hodnot v rámci Státního archeologického seznamu a pro potřeby územně analytických podkladů podle stavebního zákona, které zajistí alespoň určitou formu jejich ochrany. Současně je třeba se zamýšlet nad tím, zda pro ně usilovat také o vyšší formu ochrany podle památkového zákona.*

KLÍČOVÁ SLOVA: zaniklá sídla; terminologie zaniklých sídel; památková péče

Settlements disappeared in 1945–1989 and their heritage potential

ABSTRACT: *The topic of the article is the hitherto neglected issue of the protection of valuable archaeological situations in the intravillas of settlements that disappeared between 1945 and 1989. There are 1,029 such values of the extinct settlements and 156 of them have preserved features of the former pluvial structure. Moreover, this is a task corresponding to the current concept of the National Heritage Institute. Therefore, it is necessary to define polygons of these values as soon as possible within the State Archaeological List and for the purposes of spatial analysis documents under the Building Act, which will ensure at least some form of their protection. At the same time, it should be considered whether to seek a higher form of protection for them under the Act on State Monument Care.*

KEYWORDS: vanished settlements; terminology of vanished settlements; historic preservation

Úvod

V roce 2016 jsem na stránkách tohoto časopisu publikoval článek, který pojednával o destrukci osídlení na území České republiky po roce 1945 ve středoevropském kontextu a v porovnání se staršími obdobími.¹ Jeho závěrem bylo konstatování, že ačkoli v řadě středoevropských zemí najdeme srovnatelné příklady zničených oblastí v důsledku existence vojenských prostorů, povrchové těžby, zaplavení či vysídlení z jiných důvodů jako v České republice, nikde se nevyskytují v takové koncentraci jako u nás a nezabírají tak velkou část státu. Cílem tohoto pojednání² je roztřídit sídla zaniklá v letech 1945–1989 podle jejich dalšího osudu. Pouze menší část z nich totiž zanikla zcela. Většina naopak přetrvává alespoň jako archeologická situace a na taková zaniklá sídla je třeba zaměřit pozornost, neboť představují nesporné kulturní hodnoty. Zatímco sídla

zaniklá v dávnější době jsou dlouhodobě předmětem velkého zájmu památkové péče a zejména archeologie, o sídlech recentně zaniklých to až na výjimky dosud neplatí.

Všechny prezentované údaje vycházejí z aktuální evidence retrospektivní sídelní databáze a geografického informačního systému Čech, Moravy a Slezska CZ_RETRO autora článku,³ budovaného od roku 1992 a jako Geografický informační systém (GIS) od roku 2007. Pouze tam je k dispozici víceméně kompletní strukturovaný přehled a prostorová lokalizace (nejen) recentně zaniklých sídel jako výsledek mnohaleté práce s primárními prameny kartografické a úředně-statistické povahy. Pro detailnější poznání jednotlivých zaniklých lokalit je přirozeně cenný i obsáhlý web *Zaniklé obce*⁴ a literatura věnovaná menším územím (například Český les, podkrušnohorské uhelné pánve, vojenské prostory aj.). Tyto zdroje však dostatečný pod-

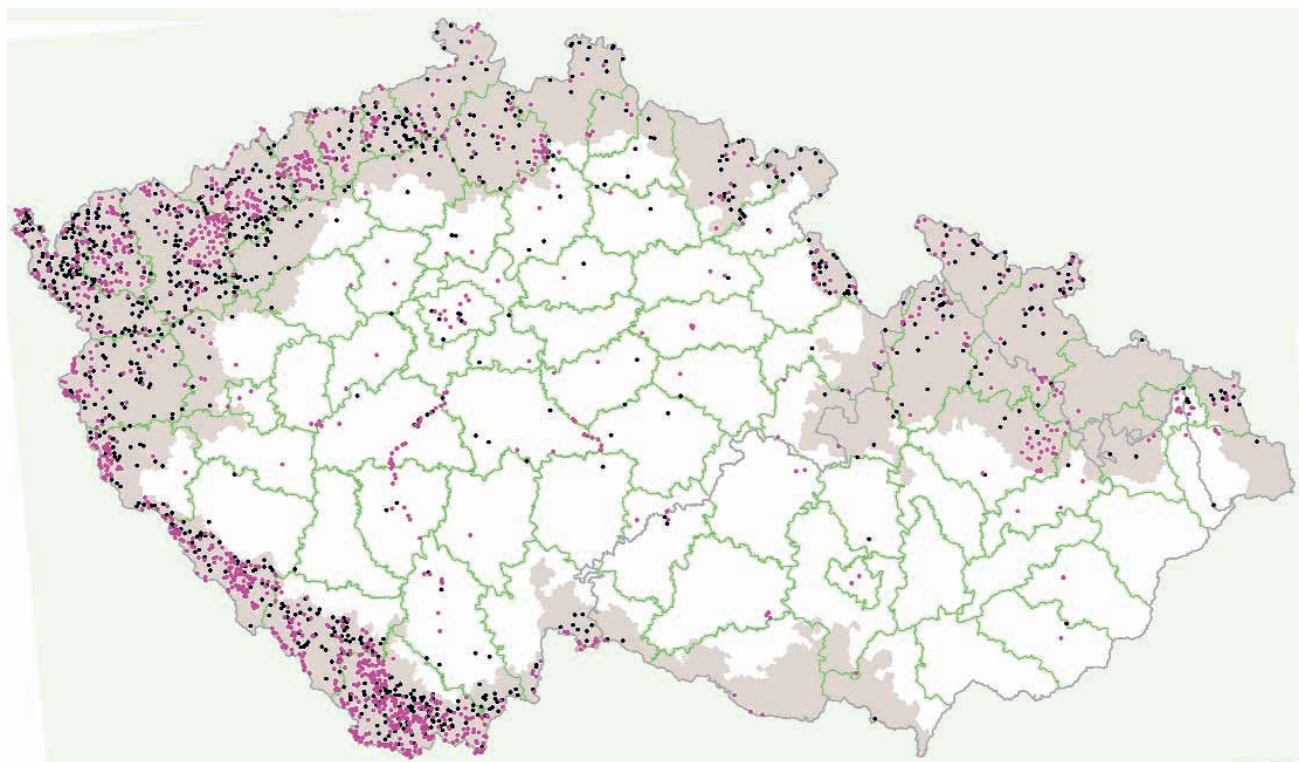
■ Poznámky

1 Karel Kuča, A to je ta krásná země... Destrukce osídlení na území České republiky ve druhé polovině 20. století ve středoevropském kontextu, *Zprávy památkové péče* LXXVI, 2016, č. 3, s. 273–288.

2 Zpracováno na základě referátu předneseného autorem na V. pracovním setkání pracovníků NPÚ a AOPK ČR, konaném ve dnech 20.–21. 10. 2021 v Rybníku (CHKO Český les).

3 Karel Kuča, CZ_RETRO. Retrospektivní sídelní databáze a geografický informační systém Čech, Moravy a Slezska, 2., doplněné vydání, Praha 2018, dostupné z: https://www.sovamm.cz/wordpress/wp-content/uploads/2018/03/CZ_manual_201802_R.pdf, vyhledáno 7. 11. 2022.

4 Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/>, vyhledáno 7. 11. 2022. Recentně vznikla i mobilní aplikace *Zaniklé obce a staré mapy*.

1

Obr. 1. Zaniklá sídla (purpurové body) doplněná o toržálně dochovaná sídla (černé body) a území německého záboru 1938–1945, které v základních rysech indikuje někdejší rozsah převážně německojazyčného osídlení. Zpracoval: Karel Kuča, 2022. Mapový podklad: CZ_RETRO, RSO ČSÚ.

klad pro celostátní analýzu a přehled neposkytují.

Terminologická poznámka a upřesnění předmětu studia

Na sídelní strukturu každého území lze pohlížet ze dvou různých hledisek: jednak sídelně-urbanistického, jednak administrativně-správního. V praxi se oba tyto pohledy bohužel směřují. Výmluvným příkladem je samotný název výše uvedeného webu Zaniklé obce. Jeho náplní by tedy měly být pouze někdejší obce jakožto administrativně-správní kategorie, ve skutečnosti se však věnuje všem typům sídel, dokonce včetně samot. Je to důsledkem toho, že ve veřejném prostoru se termín „obec“ používá jako univerzální označení jakéhokoli sídla (což je podpořeno i dopravními značkami „začátek/konec obce“). Dalším nešvarem je užívání spojení „města a obce“ – jako by města obcemi nebyla. Komplikací je rovněž skutečnost, že čeština nemá jednoslovný termín pro souhrnné označení městských a vesnických sídel. Slovo „sídlo“ (bez dalšího upřesnění) pro tento účel příliš vhodné není, protože může zahrnovat i jednotlivé stavby (feudální sídlo, sídlo úřadu...). V tomto článku je nicméně užíváno, ale s tím,

že je omezeno na městská a vesnická sídla. Slovo „sídlíště“ je zase převážně spojováno s hromadnou bytovou výstavbou či s archeologickými odkryvy sídelních areálů dávných kultur („eneolitické sídlíště“).

Ze sídelně-urbanistického hlediska rozlišujeme na jedné straně města, městyse (městečka), vsi (vesnice) a vísy, a na druhé straně entity kvantitativně menší: samoty (například dvory, mlýny) a skupiny domů. Města, popřípadě i městyse, se mohou členit na městské čtvrtě. Města a v zásadě i městyse se urbanistickou kvalitou odlišují od vesnic, ale nezbytnou podmínkou je aktuální či bývalá existence příslušného úředního statusu (titulu). Ne zcela ostrá je hranice mezi vískou a skupinou domů, nicméně hlubší rozbor přesahuje účel tohoto článku.

Administrativně-správní praxe užívala až do 18. století v zásadě stejnou základní terminologii (město, městečko, ves).⁵ Teprve se zesíleným vlivem státu v období tereziánských a josefínských reforem pokročilého 18. století byly vedle těchto přirozených sídelních jednotek zavedeny nové „úřední“ kategorie: katastrální obec (*Katastralgemeinde*), definovaná jako území a správní obvod, a osada (*Ortschaft*), resp. konskribční osada, definovaná samostatnou řadou (tehdy zavedených) popisných čísel domů. Některé obce tvořila jediná (stejnomená) osada, jiné zahrnovaly osad více. Samostatné řady popisných čísel tehdy získala také většina předměstí (*Vorstadt*), pozdějších městských čtvrtí.

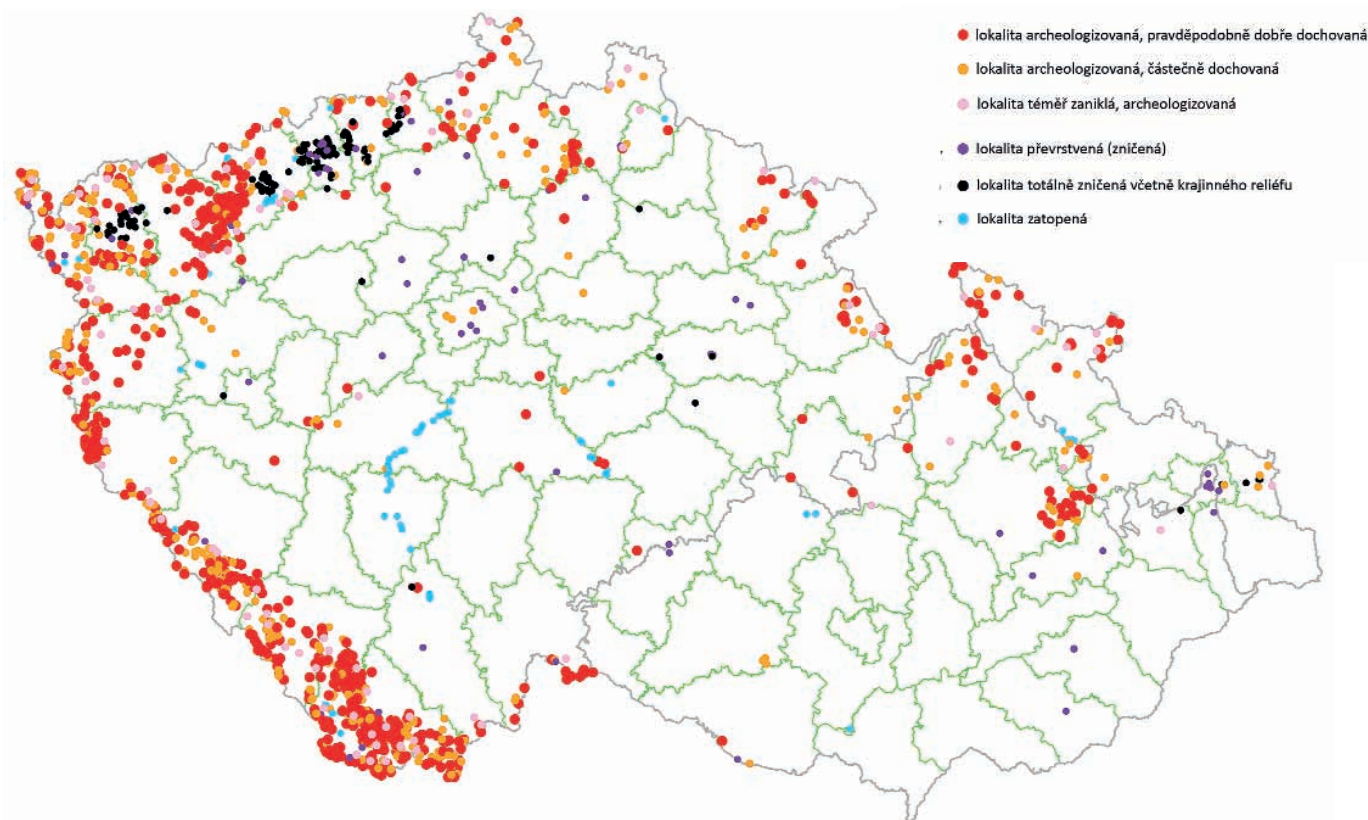
Nejpozději v období mapování stabilního katastru se systém „katastrální obec – osada“ začal komplikovat v důsledku tehdy prosazované integrace obcí. Samotný termín „katastrální obec“ již nestačil, musely se rozlišovat na jedné straně „samostatné katastrální obce“ a vedle nich „přivtělené katastrální obce“, které samostatnost ztratily (a nadále byly „pouhým“ katastrálním územím a osadou). Pouze samostatné katastrální obce představovaly to, co se po roce 1850 označovalo jako „místní obec“, resp. „politické obce“, tedy to, co dnes nazýváme pouze „obce“. Novou kategorií se staly „kolonie“ (*Colonie*), tedy menší vsi bez samostatné řady popisných čísel.

Nejstarší seznamy míst z let 1850 a 1854 z úsporných důvodů nadále užívaly termín „katastrální obec“, ale fakticky již šlo pouze o samostatné obce (*Gemeinde*). Od 60. let 19. století navíc mohly vznikat i obce bez vlastního katastrálního území (to často nezískaly nikdy, nebo až po dlouhé době). Seznamy míst z let 1850 a 1854 uváděly kromě obcí též souhrnnou nižší kategorii „přidělených míst“, což byly jak osady, tak místní části.

Teprve později se úřední hierarchie ustálila na třech úrovních: obec – osada – místní část, a v té podobě pak vydržela až do poloviny

■ Poznámky

⁵ Viz Berní rula, Lánové rejstříky, Tereziánský a Karolinský katastr, ale i topografie Schallerova, Sommerova, Wolného aj.

2

Obr. 2. Rozlišení zaniklých sídel podle jejich dalšího osudu. Zpracoval: Karel Kuča, 2022. Mapový podklad: CZ_RETRO, RSO ČSÚ.

20. století. Status osady měly především města, městyse, vsi a vísky, ale kromě toho též některé „samoty“, což bylo v rozporu s přirozeným sídelně-urbanistickým tříděním. Ještě větší nehomogennost panovala u místních částí. Takto byly klasifikovány nejen „samoty“ a skupiny domů, ale i některé vsí a víska, někdy i velké, pokud neměly samostatnou řadu popisných čísel. Evidence městských čtvrtí (se samostatným číslováním) v průběhu doby kolísala, před rokem 1900 byly vykazovány buď jako osady, nebo jako místní části, popřípadě vůbec. Pouze v letech 1900–1930 byly chápány jako svébytná kategorie, ovšem v rámci místních částí.

Pro úplnost je třeba dodat, že podrobné seznamy míst a lexikony obcí uváděly u místních částí (popřípadě u vyšších kategorií, pokud se dále nečlenily) tzv. topografický charakter – například ves, víska, skupina domů, roztroušené domy, jednotlivý dům, dvůr, mlýn, továrna aj. Jedna a táž místní část mohla být v průběhu času klasifikována různě (jednou jako mlýn, jindy jako myslivna), což ne vždy odpovídalo realitě. Data dodávaly jednotlivé okresy a různí zpracovatelé stanovovali topografický charakter nejednotně a patrně též s různou znalostí skutečné situace, což vedlo i k mechanickému uplatňování kvantitativních ukazatelů. Například hospodářský dvůr druhotně adaptovaný

na bytové jednotky byl běžně vykázán jako „ves“, protože zahrnoval větší počet popisných čísel a několik desítek obyvatel. Klasifikaci lokalit (zvláště „skupina domů“ versus „víska“) je proto nutno brát s rezervou. Nejednotnost přístupu se projevila i v tom, že v některých okresech byly jako místní části evidovány všechny reálně existující samoty, zatímco v jiných okresech jen některé, popřípadě žádné. Uvedené úřední příručky jsou velmi cenné, ale pro studium sídelní sítě mohou sloužit jen jako jeden z pramenů, který je třeba vždy konfrontovat s tehdejší realitou zachycenou na mapách. Existuje totiž velké množství samot, které se do úřední evidence nikdy nedostaly. Běžné je také to, že samoty mají jiná jména v mapách a jiná v úřední evidenci.

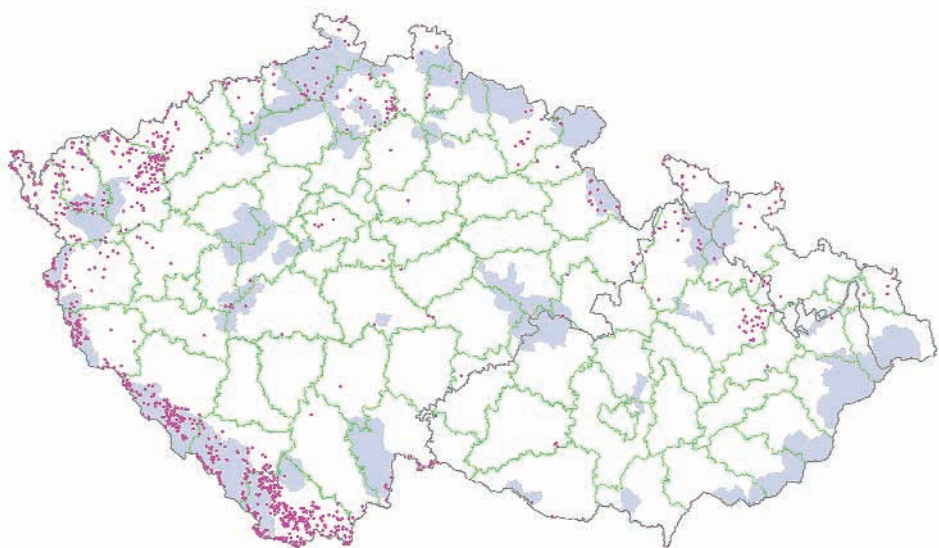
V období komunistické totality přestaly být evidovány místní části a městské čtvrtě (lexikon ze sčítání 1950 s nimi původně počítal, ale nakonec zveřejněny nebyly). Obce zůstaly obcemi, byť jejich faktická funkce byla z velké části vyprázdněna a řídily je místní (či městské) národní výbory. Kategorie „osada“ byla přejmenována na „část obce“, což je sousloví mimořádně nepraktické až matoucí (viz např.: „část obce Lhota je částí obce Nová Ves“). Tím spíše, že v některých největších městech členěných na městské obvody byly některé osady rozděleny mezi městské obvody, takže šlo fakticky o „části částí obce“. Kolem roku 1980 byly vráceny do evidence městské čtvrtě (pokud nadále měly samostatné řady čísel popisných), a to rovněž jako „části obce“. O nevhod-

nosti sousloví „část obce“ svědčí i to, že se místo toho začal neoficiálně užívat i pojem „místní část“, což je zcela nesprávné.

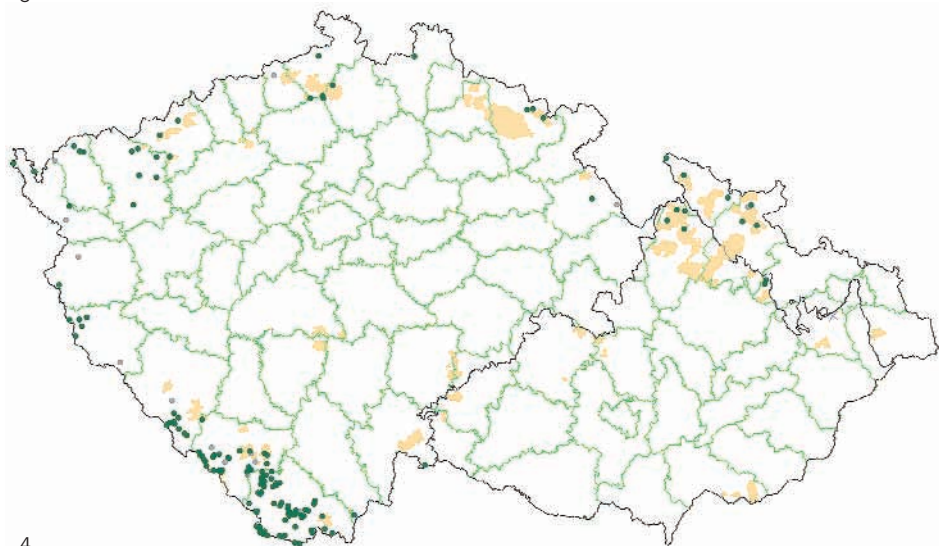
Závěrem lze konstatovat, že předmětem tohoto článku jsou městská a vesnická sídla, tedy města, městyse, vsi a víska – a to bez ohledu na to, jak byla klasifikována v administrativně-správní praxi. S pojmy „obec – osada – místní část“ má smysl operovat pouze při studiu administrativního členění, zatímco pro studium sídelní sítě jsou zcela nevhodné.

V CZ_RETRO se pracuje s kategorií „historická/urbanistická osada“, která zahrnuje primárně města, městyse, vsi a víska, ale současně všechny lokality, které byly kdykoli v období od roku 1869 úředně klasifikovány jako osada, byť by to byly fakticky „samoty“. Z výše uvedeného také vyplývá, že jako vsi a víska jsou sídelní lokality klasifikovány podle svého urbanistického charakteru, i když některé byly evidovány pouze jako místní části, nebo dokonce vůbec. Parametry „vsi“ či „víska“ určují ty, které byly jako osady evidovány. Pokud ty, které byly evidovány jako místní část či nebyly evidovány vůbec, takové parametry splňují, jsou za ves či vísku považovány rovněž.

Podstatný je také charakter sídelní sítě daného území a rovněž historický vývoj lokality. Lokalita, která se například na mapě stabilního katastru jeví jako samota, ale ze starších pramenů vyplývá, že šlo o ves s 9 usedlostmi, nebude klasifikována jako samota, ale „ves/víska torzální“ (viz dále). Speciální pohled vyžadují oblasti řetězového, rozvolněného či rozptý-

3

4

leného osídlení (například Valašsko, Těšínsko, Jizerské hory, Krkonoše), kde kromě případného údolního jádra vsi existují větší koncentrace domů v různých částech katastrálního území. Ty nejsou považovány za vsi (vísky) s historickou identitou, ale za prostorově oddělené části „mateřské“ vsi, které lze charakterizovat jako „vesnické čtvrtě“ (byť bez samostatného číslování).

V CZ_RETRO je každá lokalita klasifikována jak z hlediska svého skutečného charakteru, tak z hlediska úřední evidence, díky čemuž je možné jednoznačné odfiltrování lokalit podle předmětu zájmu. V případě tohoto pojednání jsou to tedy města, městyse, vsi a vísky.

Zaniklá versus existující lokalita

Mohlo by se zdát, že mezi zaniklými a existujícími lokalitami vede v případě měst, městyš, vsí a vísek zřetelná hranice, ale skutečnost je složitější. Pochybnost nevzniká u vsi, jejíž všechny domy zanikly. Existují však desítky vsí, ze kterých přetrval zcela zanedbatelný počet domů, například dva z šedesáti, a to obvykle

někde na okraji někdejšího intravilánu. Lze je charakterizovat jako „téměř zaniklé vsi“. V rámci CZ_RETRO mohou být zařazeny jak mezi vsi zaniklé, tak existující – to v případě, že jsou napojeny na silniční síť a nelze vyloučit, že se jejich dosavadní vývoj v budoucnu zvrátí. Předmětem tohoto pojednání jsou i všechny „téměř zaniklé vsi“, přičemž ty „existující“ jsou v příloze odlišeny.

Zde je třeba upozornit na ošidnost posuzování „zaniklosti“ vsí podle úřední evidence a statistiky. Administrativní zrušení osady sice může indikovat fyzický zánik vsi, ale stejně tak byly zrušeny stovky osad, které nadále fyzicky existují – pouze stavebně splynuly s jinou vsí nebo počet jejích obyvatel výrazně poklesl. Ovšem ani přetrvávající evidence vsi jako osady není zárukou, že stále existuje. Osadu nelze chápat bodově, ale jako území, ve kterém kromě vlastní vsi může existovat i řada samot. Zatímco vlastní ves zcela zanikla, samoty mohou nadále existovat, a taková osada se může z hlediska počtu domů a obyvatel jevit jako stále existující.

Obr. 3. Zaniklá sídla s dobře nebo částečně dochovanou archeologickou situací (viz příloha) a jejich vztah k národním parkům a chráněným krajinným oblastem. Zpracoval: Karel Kuča, 2022. Mapový podklad: CZ_RETRO, RSO ČSÚ, AOPK.

Obr. 4. Zaniklá sídla s dobře nebo částečně dochovanou archeologickou situací (zelené body) či téměř zaniklé lokality (šedé body), které mají dochováno členění plužiny. Okrový podtisk vyznačuje oblasti se zachovanými strukturálně výraznými plužinami. Zpracoval: Karel Kuča, 2022. Mapový podklad: CZ_RETRO, RSO ČSÚ.

V omezeném počtu případů veškerá historická zástavba vsi zanikla, ale na malé části někdejšího intravilánu vznikla prostorově omezená nová zástavba. Ta je chápána jako „nová ves“, zatímco ta stará je klasifikována jako zcela zaniklá (např. Tichá na Kaplicku) – třebaže z hlediska úřední evidence existuje kontinuálně. Je to tedy stejný přístup jako u sídel zbořených kvůli výstavbě vodní přehrady a nově postavených na jiných místech (Dolní Kralovice, Bítov, Kníničky), která rovněž jako osady, popřípadě obce existují kontinuálně.

Předmětem tohoto pojednání jsou pouze zaniklá městská a vesnická sídla a z nich především ta, která po zániku nepostihly další destrukční zásahy. Stranou zájmu ponecháme zaniklé samoty, jejichž počet je velmi vysoký.

Pro doplnění je třeba uvést, že narušení historické sídelní struktury není dáno jen úplným zánikem sídel. Přes 1 100 dalších sídel totiž přetrvává ve výrazně torzální podobě – například když v dříve koncentrovaném intravilánu zanikla polovina domů nebo když byla část vsi zcela zničena (těžbou, zaplavením), ale zbytek zůstal (obr. 1). Specifickou skupinu představují sídla, která byla převrstvena zcela odlišně koncipovanou – obvykle rekreační – zástavbou (například většina vsí v oblasti Lipenské přehrady na Šumavě).

Mezi „torzální“ sídla lze řadit i ta města, jejichž historická část byla odtěžena (Most, Ledvice, Habartov) nebo zaplavena (Dolní Vltavice), ale mladší části přetrvaly, popřípadě byly výrazně rozšířeny (Most, Habartov). V těchto případech jde tedy „pouze“ o zánik části intravilánu, který byl ovšem z hlediska aktuálních památkových hodnot totální.

Problematika torzálně dochovaných sídel je nepochybně důležitá, ale spíše jako urbanistická výzva, neboť se většinou týká sídel, která nestojí v centru pozornosti památkové péče.

Metoda práce

Aby bylo možno kvantifikovat počet sídel zaniklých v letech 1945–1989, je nutno znát výchozí stav po skončení 2. světové války na na-

šem území⁶ a také výsledný stav ke konci roku 1989. Identifikace, lokalizace, prostorové vymezení a správná klasifikace všech sídelních lokalit je základní náplní systému CZ_RETRO, takže množina zájmových sídel byla na počátku práce známa a byla pouze dílčím způsobem upřesněna (obr. 2). V rámci zdokonalení systému bylo provedeno vyhodnocení dalšího osudu zaniklých lokalit s využitím především kartografických pramenů.

Celé území státu pokrývají letecké měřické snímky pořízené převážně v 50. letech 20. století (některé i dříve), které jsou dnes online dostupné.⁷ Zachycují sídla buď v ještě nenarušené podobě, nebo již v procesu probíhající (někdy již ukončené) destrukce. Předností těchto snímků je, že odrážejí zcela pravdivě tehdejší realitu. Nejsou zatíženy neaktuálností, která se může vyskytovat u map. Například první vydání *Státní mapy 1 : 5 000* z téže doby, vzniklé odvozením z katastrálních map, zachycuje mnohdy již neexistující stav, což v některých územích, typicky ve vojenských újezdech (dále jako „VÚ“) pokračovalo i v mladší době. Aktuální jsou naopak vojenské topografické mapy 1 : 25 000 v systému TOPO1952, pořizované ve stejné době.⁸ Také všechny tyto kartografické prameny jsou nyní online dostupné.⁹

Aktuální stav území zaniklých sídel byl rovněž klasifikován primárně podle aktuálních leteckých měřických snímků (rovněž online dostupných). Tento stav byl kvůli odlišení změn nastalých po roce 1989 konfrontován jednak se staršími leteckými měřickými snímky (nově také online dostupné),¹⁰ popřípadě i se staršími časovými vrstvami ortofotomap na portálu *mapy.cz*, či s dalšími mapami. S pomocí těchto pramenů se podařilo ve všech případech jednoznačně identifikovat důvody zániku každého sídla a potvrdit, že k zániku došlo skutečně ve sledovaném období.

Pro klasifikaci případné památkové hodnoty byla přirozeně vyčleněna pouze ta zaniklá sídla, která po zániku nepostihla totální likvidace jejich krajinného rámce (nejčastěji povrchovou těžbou), převrstvení jinou strukturou (nejčastěji průmyslovými provozy či komunikacemi) či zatopením. Podstatný je v tomto ohledu přirozeně aktuální stav, neboť se musejí zohlednit i ničivé zásahy provedené až po roce 1989. Aktuální letecké měřické snímky jsou již natolik kvalitní, že v kombinaci se Základní mapou ZM10¹¹ a digitálním modelem reliéfu 5. generace¹² umožňují věrohodně posoudit, zda plocha zaniklého intravilánu vykazuje druhotná narušení povrchu reliéfu terénu, nebo nikoli.

Výsledná množina zaniklých sídel s dochovanou archeologickou situací byla předběžně rozdělena do dvou skupin podle předpokládané památkové hodnoty (obr. 2). Do hodnotnější

skupiny byly zařazeny intravilány zarostlé náletovou vegetací, cíleně zalesněné (i když u nich mohly být zásahy větší) či využívané jako pastviny – zvláště, pokud jsou na nich patrné relikty nadzemních konstrukcí. Ty v jiných situacích rozlišit nelze, neboť snímkování probíhá ve vegetačním období. Jako omezenou pomůcku lze využít vyznačení reliktních staveb v topografických mapách, které ale nemusí být aktuální. V příloze není případný výskyt nadzemních reliktních podchycen, neboť by šlo o velmi neúplný výčet (obr. 6–7, 13–14).

Do potenciálně méně hodnotné skupiny byly zařazeny ostatní intravilány, využívané jako pastviny či louky, popřípadě jako pole (takových případů je naprosté minimum). V každém případě platí, že skutečná hodnota každého intravilánu jako archeologicky cenné lokality musí být prověřena posouzením v terénu.

Kromě intravilánu byla hodnocena i míra dochování členění plužiny, což je parametr, který lze z aktuálních leteckých snímků posoudit velmi dobře, alespoň pokud jde o strukturálně výrazné znaky, tedy zejména dělicí pásy mezi lány. Hodnota dochované plužiny může dokonce převyšovat hodnotu zaniklého intravilánu (obr. 5, 14). Příklad Horní Vísky (viz níže) ukazuje, že dochování jemnějšího členění plužiny odhalí jedině terénní obhlídka a digitální model reliéfu, což přesahuje zvolenou metodu práce.

Rozdělení zaniklých sídel podle jejich dalšího osudu

V letech 1945–1989 zaniklo na nynějším území České republiky 1 342¹³ historických/urbanistických osad, z nichž 1 298 lze klasifikovat jako zaniklá města,¹⁴ městyse,¹⁵ vsi či vsíky (zbytek představují samoty evidované jako osady). K nim se řadí dalších 85 vsí a výsek, které jsou řazeny mezi sice existující, ale „téměř zaniklé“. V souhrnu je to neobyčejně vysoký počet, a to i v historickém srovnání. V předhusitském období zaniklo „jen“ 938 vsí (počet jistě není konečný), pouze v mezidobí od husitských válek do války třicetileté jich bylo výrazně více (1 937). Od třicetileté války do roku 1849 zaniklo relativně málo sídel (270) a v období 1850–1945 úplný zlomek (72), stejně jako po roce 1989 (6).¹⁶ Obecně platí, že naprostá většina sídel zaniklých v letech 1945–1989 je koncentrována v území, které bylo do roku 1945 převážně německojazyčné a v letech 1938–1945 se nacházelo v německém záboru (obr. 1).

Z 1 298 sídel zaniklých v letech 1945–1989 celkem 124 sídel postihla nejen celková destrukce, ale následně i totální proměna jejich krajinného reliéfu. Nejčastěji jde o důsledky povrchové těžby hnědého uhlí či jiných surovin. Tato sídla jsou zcela ztracena. Totéž lze říci

o 68 sídlech, která byla převrstvena novou výstavbou, většinou průmyslovými komplexy či stavbami dopravní infrastruktury. Také zde došlo k ničivým zásahům do terénu, a tedy i do archeologických situací, byť se krajinný reliéf podstatněji nezměnil.

Z praktického hlediska zůstane mimo zájem památkové péče s nejvyšší pravděpodobností i 77 sídel zaniklých zatopením. Pouze pokud by některé přehradní nádrže byly zrušeny (což nelze očekávat), bylo by reálné se více zabývat jejich památkovým potenciálem, který dnes pod vodou přetrvává. Možnost ad hoc zkoumání dochovaných struktur a předmětů ale existuje, jak to v posledních letech názorně ukázaly dočasně snížené hladiny například Orlické či Vranovské přehrad.

Památkový potenciál naopak vykazuje celkem 1 029 recentně zaniklých sídel, jejichž někdejší intravilány dosud nepostihly výrazné ničivé zásahy. Z nich lze 665 předběžně považovat za dobře dochované a 364 za částečně dochované (obr. 2).

Dalším aspektem je fyzické dochování strukturálně výrazného členění plužiny jak v otevřené krajině (pastviny, pole), tak v druhotně vzniklém lese, popřípadě jemnější reliéfní stopy odhalitelné jen na digitálním modelu reliéfu a průzkumem v terénu. Hodnotná plužina byla identifikována u 141 zaniklých sídel a dále u 15 „téměř zaniklých“ vsí. Nejvíce jich je v širší šumavské oblasti a v západních Čechách,

■ Poznámky

6 Prakticky veškerá sídla zaniklá v letech 1939–1945 a 1850–1938 jsou specifikována in: Kuča (pozn. 1).

7 Dostupné z: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/map>, vyhledáno 15. 11. 2022.

8 V 60. letech 20. století byly nahrazeny vojenskými mapami v měřítku 1 : 10 000.

9 Zeměměřický úřad – archivní mapy, dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>, vyhledáno 15. 11. 2022.

10 Ibidem.

11 Ibidem.

12 Zeměměřický úřad – geoprohlížeč, dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/?p=22517>, vyhledáno 15. 11. 2022.

13 V článku Kuča (pozn. 1) bylo uvedeno 1 170 lokalit. S postupujícím a nyní již v podstatě dokončeným poznáním sídelní struktury českých zemí se počet sídel zvýšil.

14 Například: Čistá, Dolní Jiřetín, Doupov, Ervěnice, Kopisty, Kralupy u Chomutova, Přísečnice.

15 Například: Cetviny, Mušov, Zahrádka, Medlice, Dolní Kralovice, Horní Kralovice a lokality, jejichž status není nesporný: Pořejov, Trávník (u Zlína), Varhošť, Velká Střelná, Žďár (u Doupova).

16 Jmenujme např. Libkovice, Knín a Podhájí (u Temelína), Rambousy (u Votic), Weinmannovu Kolonii (u Bílíny), sovětské sídliště Boží Dar (u Milovic).

5

6

Obr. 5. Činov (Bochov), typický obraz archeologicky dobře dochované zaniklé vsi. Foto: Karel Kuča, 2016.

Obr. 6. Činov (Bochov), dochované substrukce staveb. Foto: Karel Kuča, 2016.

a to jak v oblastech koncentrovaného výskytu dochovaných strukturálně výrazných plužin,¹⁷ tak mimo ně (obr. 5).

Zaniklá sídla s památkovým potenciálem

Z počtu 1 029 zaniklých sídel s památkovým potenciálem je jich plných 942 v Čechách a pouze 59 na Moravě a 28 ve Slezsku. Tento nepoměr je dán mimo jiné rozdílnou sídelní strukturou jednotlivých zemí a také odlišným charakterem krajiny v územích hraničících s tehdy „nepřátelskou“ cizinou, tedy Spolkovou republikou Německo a Rakouskem: v Čechách jde téměř výhradně o hornatou krajinu s nepříznivými klimatickými poměry, pro dosídlení méně lákavou a z velké části v období totality veřejnosti nepřístupnou, zatímco na jižní Moravě jde o otevřenou zemědělskou krajinu, kde bylo uzavřené hraniční pásmo jen úzké a sídelní síť téměř nepostihlo. Na severní Moravě a ve Slezsku se jedná o hranici s „přátelským“ Polskem, která navíc rovněž prochází převážně úrodnou zemědělskou krajinou. V Jeseníkách dominují dlouhé lánové vsi, které sice výrazně prořídly, ale k úplnému zániku došlo jen v menším počtu případů. Odlišná situace byla jen ve vojenském újezdu Libavá.

Celkem 112 zaniklých sídel se i dnes nachází ve vojenských újezdech (53 ve VÚ Hradiště, 41 ve VÚ Boletice, 18 ve VÚ Libavá), jejichž území zůstává veřejnosti uzavřeno.

Množinu 1 029 zaniklých sídel lze třídit z různých hledisek. Podle sídelně-urbanistické typologie jde o 2 zaniklá města, 6 zaniklých městysů či městeček (v jednom případě s dochovaným kostelem – Cetviny), 607 zaniklých vsí (v 9 při-

padech s dochovaným kostelem) a 414 zaniklých vísek (v jednom případě s dochovaným kostelem). Většina sledovaných zaniklých sídel existovala v poměrně náročných klimatických podmínkách, takže nepřekvapí, že největší část z nich (494) vznikla až v období od třicetileté války do poloviny 19. století. Ale jen o málo nižší počet (324) představují vsi předhusitského původu. Potom následují vsi vzniklé od pohusitské doby do třicetileté války (175) a nejméně je nejmladších sídel vzniklých od poloviny 19. století (36).

Zajímavé je hledisko velikosti zaniklých sídel, poměřované podle počtu domů v roce 1921, ve kterém se odrážejí regionální odlišnosti sídelní sítě. Nejvíce sídel (542) vykazovalo 10–99 domů, následují sídla velmi malá, charakteru vísek, s 1–9 domovními jednotkami (často však velkými usedlostmi, 357), která jsou charakteristická například pro Chebsko a Šumavu. Větší sídla byla výjimkou: v kategorii 100–199 domů jich nalezneme jen 16 a v kategorii 200–300 domů pouze 4 takové. U 110 sídel není počet domů znám, protože v rámci daného sčítání nebyla evidována.

Z hlediska úřední kategorizace bylo 261 sídel osadou, která byla současně obcí. „Pouhé“ osady jiných obcí tvořily nejpočetnější skupinu (441). Sídel, která byla jen místní částí, existovalo 220. Dalších 70 lokalit je evidováno dodnes jako existující, třebaže zanikly: 1 osada a současně obec, 49 osad, které byly obcí v minulosti, a 20 „pouhých“ osad. V případě osady a obce Nová Pec je tento fakt dán tím, že na jejím území existovala řada dalších sídel, která – na rozdíl od historické Nové Pece – nezanikla. Pokračovatelem osady Nová Pec je tak víska Honso, ovšem skutečné centrum obce představují Nové Chalupy. V ostatních případech existuje na území osady také určitý počet staveb s popisným číslem jinde než v prostoru zaniklé vsi. A konečně 37 sídel nebylo nikdy

evidováno v žádné kategorii, ale ze sídelně-urbanistického hlediska splňují parametry vsi či vísky.

Archeologicky hodnotná recentně zaniklá sídla a památková péče

V nové Konceptci působení Národního památkového ústavu na léta 2022–2026 jsou v části věnované archeologii formulovány i teze směřující k zájmu o archeologický potenciál, mj. „... důraz na predikci archeologického potenciálu a předcházení nevratných zásahů do památkového fondu hmotného kulturního dědictví archeologické povahy“.¹⁸ Proto může být užitečné připomenout výše sumárně shrnutá fakta právě v tomto kontextu, neboť koncepční péče o dědictví recentně zaniklých sídel by měla být součástí výše citovaného záměru, v jehož rámci představují rozsahem nezanedbatelný potenciál.

Hlavním cílem tohoto článku je proto upření pozornosti na 1 029 archeologizovaných recentně zaniklých sídel, která dosud – až na výjimky – zůstávala mimo pozornost památkové péče, a otevření diskuse o dalším přístupu k nim, jejíž potřeba je vysoce aktuální. Ve většině takových území vytrvale postupuje sukcese, kdy sílící dřeviny svým kořenovým systémem situace pod zemí atakují, nelze ale podcenit ani zájem o stavební činnost, neboť se jedná převážně o lokality v krajinně atraktivním prostředí.

■ Poznámky

¹⁷ Karel Kuča, Oblasti dochovaných strukturálně výrazných plužin v České republice, *Zprávy památkové péče* LXXIV, 2014, č. 1, s. 34–49.

¹⁸ Konceptce působení Národního památkového ústavu na léta 2022–2026. *Analýza, cíle, implementace*, Praha 2022, s. 75.

7

8

Obr. 7. Horní Víska (Bezdrůžice), prostor zaniklé vsi udržovaný péčí občanského sdružení. Foto: Věra Kučová, 2017.

Obr. 8. Horní Víska (Bezdrůžice), cesta lemovaná kamenými zídilkami. Foto: Věra Kučová, 2017.

Klíčové jsou rozvahy o optimálních postupech, respektive o základním přístupu k tomuto archeologickému potenciálu. Zaslouží si všechna zaniklá sídla památkovou ochranu formou archeologické památkové rezervace, kulturní památky či krajinné památkové zóny, nebo postačí jejich podchycení jako území s archeologickými nálezy nejvyšší kategorie v rámci Státního archeologického seznamu a územně plánovacích podkladů obcí podle stavebního zákona? O jejich archeologické hodnotě nemůže být pochyb, i když u jednotlivých lokalit přirozeně není stejná. Bude památková péče usilovat o zachování lokalit zaniklých sídel v nenarušené podobě, nebo připustí případnou (tj. částečnou) obnovu některých z nich, která navíc už v několika případech (Pleš, Pasovary aj.) skutečně začala? Bude v takových případech trvat na obnovení historické půdorysné struktury, včetně například parcelace intravilánu, či dokonce hmotové struktury? A bude to reálné v situaci, kdy se individuální výstavba dnes řídí principy, které s historickou tradicí nemají vůbec nic společného?

Předběžně se zdá, že památkový potenciál těchto lokalit bude nejlépe uchován tím, že se lokality nebudou výrazně měnit a zůstanou tím, čím jsou dnes, tedy archeologickou situací s memoriálním a pietním rozměrem. Případné nadzemní reliktu by měly být vhodnou formou konzervovány, náletová zeleň v rozumné míře redukována, s cyklickým opakováním takového zásahu, což samozřejmě vyžaduje základní kapacity lidské i finanční – například tak, jak se to již dnes děje v západočeské Horní Vísce u Bezdrůžic¹⁹ (obr. 7–10). Takový postup je

důležitý i z hlediska zachování podzemních reliktů.

Celou problematiku je třeba řešit v úzké součinnosti s oborem ochrany přírody a krajiny, zvláště na území národních parků, chráněných krajinných oblastí i malých zvláště chráněných území, kde jsou jakékoli ničivé zásahy považovány ze strany Agentury ochrany přírody a krajiny za nepřijatelné (obr. 3). Podobné zásady by se měly uplatňovat i ve vyhlášených přírodních parcích. Jde tu také o otázku biodiverzity, která není cizí ani památkové péči, protože se týká například přežívání ovocných stromů nebo jejich zplněných jedinců i po desetiletích od zániku stavební části sídla. Takové stromy indikují jeho intravilán. Ochranu dochovaného členění pluziny by mohl zajistit institut krajinného rázu, který je rovněž v kompetenci oboru ochrany přírody a krajiny.

Mezi jinými archeologickými lokalitami mají recentně zaniklá sídla do značné míry specifické postavení, odlišné od vsí zaniklých v dávnějších dobách. Jejich případný archeologický výzkum není příliš aktuální, protože by odkryl především to, co lze dobře zjistit z map stabilního katastru i mladších katastrálních map a také z leteckého snímkování provedeného v 50. letech 20. století či o málo dříve nebo později. Toto snímkování zachytilo některé vesnice dokonce v procesu destrukce, kdy domy již neměly střechy, ale stěny ještě stály, takže podává relativně podrobnou informaci také o vnitřních dispozicích (půdorysech) staveb (obr. 20).

Kompletní plošný odkryv recentně zaniklé vsi se základy kostela, fary, pivovaru i jednotlivých domů je od roku 2011 systematicky prováděn dobrovolníky z české i německé strany v prostoru zaniklé Lučiny (*Grafenried*) v Českém lese (obr. 15–17).²⁰ Ta je nazývána „sudetými Pompeji“ a je již i vybavena soustavou informačních panelů, z bavorské strany k ní vede značená cesta v trase někdejší silni-

ce. Nad touto odkrytou vesnicí proběhla v říjnu 2021 otevřená diskuse zástupců NPÚ a AOPK (CHKO Český les) v rámci společného metodického workshopu, která dobře ilustruje rozporuplné chápání takového počínu.²¹ Tento příklad může nejširší veřejnosti dobře ukazovat, co se většinou skrývá pod povrchem takových lokalit a proč si zaslouží ochranu. Samotný odkryv je ovšem metodicky sporný už proto, že bude velmi náročné odkryté substrukce a artefakty chránit před rozpadem a narušováním. Bylo by však společensky velmi problematické podobnou aktivitu odsuzovat, pokud obor památkové péče zatím nenavrhl pro tento typ archeologického potenciálu, vzbuzujícího oprávněný zájem širší veřejnosti, koncepční řešení.

Komplexnější archeologický výzkum některé zaniklé vesnice, který by dokázal nejen odkryt její nejmladší vrstvu (včetně recentních předmětů každodenní potřeby), ale především identifikovat její vztah ke starším etapám vývoje, zejména etapy středověké, je bezpochyby lákavý. Takový komplexní výzkum totiž nelze provádět v žijící vesnici. Z hlediska aktuální právní reality by však byl adekvátní zejména v situaci, pokud by šlo o výzkum záchranný, tedy kdy by lokalitě tak jako tak hrozil zánik.

Úplné minimum, které obor památkové péče musí co nejrychleji vykonat, je důsledné podchycení archeologicky cenných lokalit recentně

■ Poznámky

¹⁹ Karel Kuča, Horní Víska, in: Karel Kuča et al., *Historické kulturní krajiny České republiky*, Průhonice 2020, s. 479–483.

²⁰ Viz například Zdeněk Procházka, *Putování po zaniklých místech Českého lesa II. Tachovsko. Osudy 45 zaniklých obcí, vsí a samot = Wanderungen durch die verschwundenen Ortschaften des Böhmisches Walds II. Bezirk Tachau. Die Geschichte von 45 verschwundenen Dörfern, Weilern und Einöden*, Domažlice 2020.

²¹ Viz pozn. 1.

9

10

Obr. 9. Horní Víska (Bezdrůžice), substrukce staveb. Foto: Karel Kuča, 2019.

Obr. 10. Horní Víska (Bezdrůžice), mapa kamenných zídek (černá), polních teras (hnědá) a křížků (červené body) na území západně od zaniklé Horní Visky (území severovýchodně od Horní Visky nevyhodnoceno). Zpracoval: Karel Kuča podle P. Holého (2006), 2020. Mapový podklad ČÚZK.

zaniklých vsí v rámci Státního archeologického seznamu a pro účely územně analytických podkladů (ÚAP), konkrétně jevu č. A016 (Území s archeologickými nálezy), ale též č. A011 (Urbanistické a krajinné hodnoty), aby takové plochy byly správně přeneseny do územních plánů dotčených obcí, tedy obcí ve smyslu živých municipalit, které si územně plánovací dokumentaci musejí vytvářet pro celé své administrativní území. Namátková kontrola totiž ukázala, že většina z těchto lokalit ve Státním archeologickém seznamu vůbec nefiguruje (obr. 18, 19). Přitom je to základní předpoklad jakýchkoli úvah o jejich ochraně. Jde navíc o úkol plně odpovídající výše citované tezi o „predikci archeologického potenciálu a předcházení nevratných zásahů do památkového fondu hmotného kulturního dědictví archeologické povahy,“ který lze pro tento segment archeologického potenciálu splnit velmi snadno a rychle.

Nad leteckými měřickými snímky z poloviny 20. století (s případnou pomocí map stabilního katastru a se zohledněním recentních zásahů) je proto nutno vymezit (či upřesnit, pokud existují) polygony jejich někdejších intravilánů (a dochovaných plužin) a deklarovat je jako území s archeologickými nálezy nejvyšší kategorie. Podobně lze postupovat samozřejmě také u torzálně dochovaných sídel, kde lze takto vymezit buď celý někdejší intravilán, nebo alespoň jeho část.

Příspěvek byl podpořen v rámci projektu Programu MK ČR na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity NAKI II DG20P020VV019 Praktické přístupy k územní ochraně historické kulturní krajiny.

Ing. arch. KAREL KUČA
karel.kuca@gmail.com

Příloha

Seznam 1 029 sídel zaniklých v letech 1945–1989, jejichž archeologická situace je dobře nebo částečně dochována

Seznam je řazen podle obcí s rozšířenou působností (ORP), pro jejichž obvody se územně analytické podklady poskytují a vydávají. Zaniklá sídla s pravděpodobně dobře dochovanou archeologickou situací jsou odlišena *hvězdičkou, lokality bez tohoto symbolu jsou archeologicky dochovány částečně. Živořící „téměř zaniklá“ sídla (nad rámec 1 029 zaniklých sídel) jsou odlišena *kurzívou*. Tyto abecedně samostatně řazené skupiny sídel jsou odděleny symbolem tečky (•). Pozornost je věnována i dochování historického členění extravilánu, tedy plužiny. Sídla, ve kterých se podstatné znaky plužiny dochovaly, jsou podtržena. Sídla ležící na území aktuálně existujících vojenských újezdů jsou v (závorce). Pro identifikaci lokality v Integrovaném informačním systému památkové péče, respektive Geoportálu NPÚ, slouží kód CZ uvedený před jménem lokality.²² Tam jsou k dispozici rovněž údaje o jejím sídelně-urbanistickém charakteru, kategorii úřední evidence, vývoji jména a další.

Čechy

Aš

35278 *Altegrün, 55599 *Císařský Hamr, 35227 *Hinter Loch, 37757 *Horní Paseky, 35198 *Knallhütte, 35212 *Mäcklovy Domky, 24564 *Neuengrün, 21199 *Nové Domy, 11713 *Otov, 35185 *Zadní Nebesa • 35274 Dolní Nebesa, 38422 Dolní Trojmezí, 35283 Finke, 37744 Horní Trojmezí, 35264 Juchhe, 35215 Nové Město, 35221 Schelder, 35222 Schwammenbach, 24816 Smrčina, 29318 Štítarský Vrch, 16206 Štítary, 29317 Tiefenreuth, 16996 Újezd • 25359 Galgen-dorf, 6296 Kamenná, 28333 Vojenské Domky

Bílina

3820 Hetov, 12651 Pohradice

Broumov

25861 *Záboř u Skal • 8351 Libná, 13676 Rejchartice

Česká Lípa

1858 *Černá Novina, 2807 *Dolní Novina, 3735 *Havraní, 3805 *Heřmánky, 4066 *Holíčky, 4285 *Horní Krupá, 5991 *Jezová, 7285 *Kracmanov, 7595 *Křída, 9016 *Malá Javorská, 11431 *Olšina, 11794 *Palohlavý, 12969 *Proseč, 75249 *Schindelbusch, 16115 *Špičák • 45089 Bučina, 2810 Dolní Okna, 3381 Dvorská, 7112 Kostřice, 26199 Nová Hospoda, 33985 Nový Vlčí Důl, 11316 Okna, 12993 Prosíčka, 977 Senná Brána,

■ Poznámky

²² Aktualizovaná data CZ_RETRO z listopadu 2022, z mapových aplikací zejména CZ_RETRO: <https://geoportal.npu.cz/webappbuilder/apps/38/>. Kód CZ lze vyplnit přímo ve vyhledávacím poli mapové aplikace geoportálu při vybrané volbě vyhledávání „Lokality CZ_RETRO“. To platí pro všechny mapové aplikace geoportálu, tedy nejen pro aplikaci CZ_RETRO.

11

12

Obr. 11. Horní Šebířov (Úštěk), zaniklá ves s mimořádným množstvím torzálních staveb. Foto: Karel Kuča, 2019.

Obr. 12. Horní Šebířov (Úštěk), torzo jedné z usedlostí. Foto: Karel Kuča, 2006.

15412 Strážov, 15822 Svěbořice, 19439 Židlov, 54559 Žižkův Vrch

České Budějovice
12588 Podskalí

Český Krumlov

2 *Adámky, (341 *Beníkovice), (405 *Bezdekov), (495 *Bílovice), (586 *Bláto), 635 *Bobovec, 876 *Boršíkov, (943 *Bozdova Lhota), (1221 *Břevniště), 1232 *Březí, 1315 *Březovice, 1362 *Bučí, 1422 *Buchtice, 1661 *Cipín, 1893 *Černíkov, 2159 *Čížkrajice pod Chobolkou, 2316 *Dětošín, 2428 *Dobrá Voda, 2521 *Dobřín, 2642 *Dolní Dlouhá, 2779 *Dolní Hraničná, 2811 *Dolní Okolí, 2860 *Dolní Přisahov, 2918 *Dolní Světlá, 3390 *Dvořetín, 3507 *Frantoly, (39649 *Gamsau), 42223 *Hadernthal, 3636 *Hajmín, 3835 *Hlásná, 4005 *Hodoň, 30347 *Hodslav, 4166 *Horní Borková, 4205 *Horní Drkolná, 4333 *Horní Hraničná, 4362 *Horní Okolí, 4405 *Horní Přisahov, 4467 *Horní Světlá, 4492 *Horní Ureš, 4610 *Hořipná, 4648 *Hostínov, 4825 *Hradový, 4958 *Hřbítok, 20319 *Hubenov, 5081 *Huťský Dvůr, 5085 *Hvězda, (5099 *Hvozď), (5248 *Chlumany), (29668 *Chlumské Domky), 5525 *Chvalín, 5658 *Jankov, 5768 *Jasánky, (5809 *Javoří), 6157 *Josefův Důl, 6294 *Kamenná, 6366 *Kaplické Chalupy, 6367 *Kapličky, 6951 *Kondratice, 6974 *Konrátov, 7224 *Kozí Stráň, 7332 *Kramolín, (7806 *Květná), 7854 *Kyselov, 8156 *Lhota, 8227 *Lhotka, 8425 *Linda, 8427 *Lindské Chalupy, (8771 *Loutka), 8785

*Lověšice, 8787 *Lověšické Rovné, 8799 *Lštin, 29302 *Malá Bystrá, 9093 *Malé Strážné, 9308 *Martínkov, (9732 *Míšňany), (9767 *Mladoňov), 9806 *Mlýnec, 9818 *Mlýnská, 9952 *Moravice, 65584 *Mořic, 10080 *Muckenschlag, 10091 *Multerberg, 29179 *Multerberské Chalupy, 25195 *Můrov, 10145 *Mýtinka, 10658 *Nová Lhota, (10803 *Nová Víska), 20229 *Nový Stögenwald, (11158 *Nový Špičák), (11567 *Osi), 11894 *Pasovary, 12033 *Pernek, 21392 *Petrov, 12121 *Petřejov, 12550 *Podolí, 18517 *Pošlák, 12866 *Poustevná, (12942 *Pražačka), 35893 *Prostřední Zvonková, 21596 *Račín, (13378 *Račín), 13549 *Radvanov, 13683 *Rejty, 13912 *Rožnov, 13996 *Růžový Vrch, 14053 *Rychněvek, (14198 *Sádlno), 14478 *Skalné, 21792 *Skláře, 14584 *Skubice, 2832 *Starý Stögenwald, (15264 *Starý Špičák), 15291 *Stěžerov, (15435 *Strouhy), (15491 *Střemily), 15863 *Svíba, 15979 *Šaflérov, (16010 *Šavlova Lhota), 16293 *Tatry, 16307 *Těchlov, 16448 *Tisovka, (16957 *Uhlíkov), 17212 *Vadkov, 17236 *Valdov, 17248 *Valkounov, (17625 *Veselí), (17880 *Vitěšovice), (17881 *Vitěšovičtí Uhlíři), 18095 *Vojtín, (18224 *Vražice), 18586 *Zábrání, (18609 *Zadní Bor), 18664 *Záhliní, 18692 *Záhoří, 18956 *Závratná, (19131 *Zlatá), 19183 *Zrcadlová Huť, 19539 *Žumberk • 226 Bedřichov, (2619 Dolní Brzotice), 58277 Dolní Drkolná, (4173 Horní Brzotice), 4604 Hořičky, (5581 Jablonec), 5901 Jenišov, 68673 Kanalhäuser, 6594 Klení, 7210 Kovářovice, 24842 Kozlův Vrch, 7331 Kramolín, 7364 Krásná Pole, 7853 Kyselov, (8671 Lomek), 8688 Lopatné, 8800 Lštin, 9214 Maňávka, 10081 Muckov, (11454 Ondřejov), 11711 Otov, (12606 Podvoří), (12684 Polečnice), 13029 Provodice, 14003 Rybáře, 14688 Slavkovice, 15078 Stará Huť, (29672 Starý Ondřejov), 15736 Svánkov, 15785 Svatomírov, 16318 Těchoraz,

17361 Velence, 42323 Velká Bystrá, 17491 Velké Strážné, (17975 Vlčí Jámy), 18440 Vysoká, 22382 Zadní Zvonková • 221 Bednáře, 756 Boletice, 2206 Další Lhota, 3769 Herbertov, 4193 Horní Dlouhá, 25750 Kleštín, 8499 Lipová, 9843 Mnichovice, 10262 Nahořany

Děčín

21197 *Nová Víska, 12793 *Popovičky, 13278 *Ptačí, 17490 *Velké Stínky, 18621 *Zadní Jetřichovice • 69949 Lazy, 20957 Malé Stínky, 44976 Na Dlouhé Řadě, 14577 Skřivánčí, 14744 Sluková • 19561 Arnoltický Bor, 44975 Horská Louka

Dobruška

11900 *Pastviny • 17847 Víska

Domažlice

227 *Bedřichov, 2695 *Dolní Huť, 49467 *Dolní Úpor, 3488 *Frančina Huť, 3509 *Františčina Huť, 3782 *Herštejnské Chalupy, 4126 *Horka, 4243 *Horní Huť, 5719 *Janská Huť, 6720 *Kněžská, 7039 *Korytany, 7648 *Křížová Huť, 7670 *Kubička, 8527 *Lískovec, 8528 *Lískovec, 3540 *Lučina, 9182 *Malý Horšín, 32010 *Mladé Korytany, 9800 *Mlynářka, 10005 *Mostek, 10123 *Myslív, 10153 *Mýtnice, 43590 *Na Drahách, 26223 *Na Stříbrnici, 11016 *Novosedly, 11015 *Novosedly, 11180 *Nuzarov, 54135 *Paadorf, 27095 *Pila, 12270 *Pleš, 13976 *Ruštejn, 13771 *Růžov, 14500 *Skláře, 15753 *Svatá Anna, 16247 *Švarcava, 17090 *Úpor, 17187 *Václav, 17511 *Velký Horšín, 18544 *Walddorf • 365 Bernstein, 8547 Liščí Hora, 12236 Pláně, 31887 Plattenhäuser, 13218 Příkřice, 31951 Rabov, 14648 Slatiny, 15025 Sruby, 15076 Stará Huť, 16109 Šnory, 43536 Švarcava, 17264 Valtířov • 6051 Jindřichova Hora, 12741 Poomezí, 14415 Sezemín, 15576 Studánky

13

14

Obr. 13. *Lažištko (Prachatice), ves s radiální plužinou na ortofotomapě z roku 1950. Zdroj: ČÚZK.*

Obr. 14. *Lažištko (Prachatice), zachovalé členění plužiny je nejvýraznější stopou zaniklé vsi v dnešní krajině. Zdroj: ČÚZK.*

Dvůr Králové nad Labem

29345 *Radostné Údolí • 25637 Červený Vrch, 31595 Končiny, 7174 Kousky

Frýdlant

48177 Polní Domky, 48183 V Lukách, 18491 Vysoký • 29292 *Nový Krásný Les*, 70787 *Zadní Strana*

Horšovský Týn

15752 *Svatá Anna

Hořovice

4843 *Hrachoviště

Cheb

25586 *Boden, 646 *Boden, 2482 *Dobrošov, 3057 *Doubrava, 7360 *Krásná Lípa, 9351 *Mattelberg, 10006 *Mostek, 11350 *Oldřichov, 12746 *Pomezná, 13647 *Rathsam, 3469 *Rybáře u Libé, 21934 *Stupice, 48262 *Svatá Anna, 29267 *Těšovský Vrch, 18499 *Výspa • 776 Bor, 3294 Dubina, 3862 Hledsebe, 5829 Jedličná, 44069 Kron-dorfské Chalupy na Kopci, 44020 Lesní Chalupy, 44052 Ludabrunn, 11370 Oldřišská, 43980 Paličský Pahorek, 14802 Smrčí, 15203 Starost, 15819 Svažec, 16582 Trpěš, 29330 Třívová, 17145 Úval, 17186 Vackovec, 17532 Velký Rybník, 22530 Ždirnice, 19474 Žirnice • 1160 Brtná, 2327 *Děvín*, 15659 *Sučá*

Chomutov

3531 *Gabrielina Huť, 6523 *Kienhaid, 9407 *Menhartice, 12652 *Pohraniční, 15386 *Stráž • 6025 Jilmová, 10324 Nebo-vazy, 12464 Podhůří, 21739 Satzung, 44458 Stará Stranná, 16915 Úbočí, 18430 Vysočany • 2287 *Denětice*, 4062 *Holetice*, 7862 *Kýšovice*

Jablonec nad Nisou

5937 *Jestřabí • 48133 Hájek • 24543 *Kristiánov*, 15809 *Svatý Kříž*

Jaroměř

3729 Havlov

Jindřichův Hradec

2326 *Dětrš, 40215 *Jitra, 7128 *Košílák, 7134 *Košťálov, 7726 *Kuní, 9833 *Mnich, 40212 *Nový Mlýn, 12031 *Pernárec, 13571 *Rajchěřov, 13764 *Romava, 15142 *Staré Hutě • 11224 Obora • 32099 *Pranšláky*

Kadaň

2584 *Dolína, 2676 *Dolní Halže, 3426 *Emanuelův Dvůr, 26292 *Fabrovy Chalupy, 3643 *Hájovna, 7736 *Kunov, 42069 *Mariánské Údolí, 9564 *Mikulovice, 10813 *Nová Víska u Domašína, 56810 *Obrovice, 11927 *Pavlov, 73450 *Pavlovské Chalupy, 12524 *Podmílesy, 12850 *Potočná, 13974 *Rusová, 16969 *Úhošť, 18471 *Vysoké, 19224 *Zvoníčkov • 1575 Bystřice, 29313 Echet, 17572 Verněřov • 6959 *Konice*, 7152 *Kotlina*, 17752 *Vidolice*

Kaplice

104 *Babí, 628 *Bludov, 645 *Bočkov, 765 *Boly, 1641 *Cetviny, 2716 *Dolní Kaliště, 24807 *Dolní Koryta, 2858 *Dolní Příbraní, 3203 *Drachov, 3728 *Havlov, 4114 *Ho-ra, 48520 *Horní Koryta, 29684 *Horní

15

16

Obr. 15. *Lučina/Grafenried (Poběžovice), odkryv torza kostela sv. Jiří. Foto: Karel Kuča, 2021.*

Obr. 16. *Lučina/Grafenried (Poběžovice), odkryv dolní části vsi v okolí pivovaru. Foto: Karel Kuča, 2021.*

Malše, 5716 *Janovy Hutě, 5912 *Jermaly, 6121 *Jitronice, 32107 *Klepná, 6665 *Klopanov, 7800 *Kvasov, 7816 *Květoňov, 8496 *Lipoltov, 9562 *Mikulov, 69899 *Mitterberger, 9768 *Mladoňov, 10327 *Nebřehov, 10593 *Nižší Hodonice, 31900 *Nový Hamr, 11204 *Obecní, 11920 *Pavčina, 12209 *Pivonice, 12740 *Polžov, 13103 *Přední Kruhová, 21566 *Přibyslavov, 13617 *Rapotice, 13738 *Rojov, 14308 *Sedlíkov, 14514 *Skleněné Hutě, 14598 *Skupečné, 24566 *Starý Holland, 29689 *Steindörfel, 29692 *Stodůlecký Vrch, 15991 *Šance, 16714 *Třešňovice, 17400 *Velíška, 18999 *Zbraslav, 29825 *Zlatá Ktiš, 19435 *Žibřidov • 321 Benčice, 29691 Beran, 4266 Horní Kaliště, 4403 Horní Příbrani, 5490 Chudějov, 5684 Janova Ves, 5841 Jednoty, 6090 Jiříce, 8155 Lhota, 8841 Ludvícké Hory, 49985 Malé Kuří, 9189 Malý Jindřichov, 9553 Mikoly, 9615 Milíkov, 9936 Morašov, 31901 Pohnholz, 21567 Přibyslavov, 29683 Rusterhäuser, 14347 Sejfy, 42362 Schwarzviertel, 15433 Strouha, 15474 Střelcův Dvůr, 15513 Stříbrné Hutě, 32011 Svatý Vít, 15881 Sviněhlavy, 15900 Svitanov, 16139 Štědrkov, 29687 Tereziň Hutě, 69254 Tichá, 16964 Uhlíště, 22176 Velenov • 9186 *Malý Chuchelec*, 13191 *Přibyslav*, 14915 *Sosnice*, 15804 *Svatý Kámen*, 18362 *Všeměřice*

Karlovy Vary

(1261 *Březina), (2354 *Dlouhá), (2397 *Dlouhý Luh), (3040 *Donín), (3106 *Doupovské Mezilesí), 3251 *Dřevohryzy, (3809 *Heřmanov), (3921 *Hluboká), (4063 *Holetice), (4116 *Hora), (4323 *Horní Lomnice), 20237

*Horní Valov, (4796 *Hradiště), (4957 *Hrzín), (5017 *Humnice), (5035 *Hůrka), 5787 *Javorná, (5922 *Jeseň), (6046 *Jindřichov), (6081 *Jírov), (6979 *Kopáčov), 31844 *Kostelní Horka, (73528 *Kostelní Radnice), (7233 *Kozlov), (8495 *Lipoltov), (8605 *Litoltov), (8652 *Lochotín), (9023 *Malá Lesná), (9117 *Maleš), 9294 *Martice, (9312 *Martinov), (9401 *Mělník), 9799 *Mlýňany, (9819 *Mlýnská), (11376 *Oleška), (11622 *Ostré), (11899 *Pastviny), (11898 *Pastviny), 11970 *Pěčkovice, (12069 *Petrov), (12916 *Prachomety), (13471 *Radnice), (13649 *Ratiboř), (13993 *Růžová), (14100 *Řednice), 14523 *Skoky, (15112 *Stará Ves), 49999 *Stichlův Mlýn, (16323 *Telcov), 16332 *Teleč, (16380 *Těš), 16429 *Tis u Luk, (16473 *Tocov), (16534 *Trmová), (16782 *Tunkov), 26136 *V Dolíčku, (17428 *Velká Lesná), (17840 *Víska), (18786 *Zakšov), (19344 *Žebletín) • (3105 Doupov), (9464 Mětikalov), 41912 Ovčín, 21680 Rozporenské Chalupy, (24638 Sedlec), 54423 Schindelhäuser, (22089 Třidomí), (19294 Žďár) • 5866 *Jelení*, 9181 *Malý Hlavákov*, 11054 *Nový Dvůr*

Klatovy

29560 *Bärenloch, 29615 *Ferdinandov, 26347 *Günthovy Dvory, 55273 *Harrerovy Dvory, 5129 *Hynkovice, 43457 *Jezerní Chalupy, 35826 *Kreikerhöfe, 35818 *Kriegrovy Dvory, 7653 *Křížový Vrch, 32018 *Lindlův Dvůr, 8545 *Liščí, 29579 *Muckenhöfe, 43391 *Na Kopci, 35819 *Olšinské Dvory, 27611 *Ossehrütte, 26355 *Paseka, 35820 *Seidlovy Dvory, 43372 *Schwarzbartlovské Dvorce, 29580 *Spirkenhöfe, 26381 *Staré Hutě, 18618 *Zadní Chalupy, 22548 *Želiv • 2245 Debrník, 28494 Dürnbrenn, 35817 Gerlovy Dvory, 5087 Hvězda, 26350 Nový Brunst, 29561 Ober Hütten, 43393 Pustina, 31947 Stará Pamferova Huť, 26363 Staré Hutě,

26351 Starý Brunst, 39565 Storn, 29562 Unter Hütten, 22380 Zadní Fleky, 19123 Zhůří • 13509 *Radošín*

Králíky

68742 *Griesdörfel, 4227 *Horní Hedeč

Kralovice

48846 *Ovčí Hora, 13379 *Račín • 26254 Dlouhá Louka

Kraslice

1336 *Břidlová, 1849 *Černá, 44314 *Horní Stříbrná, 29331 *Hory, 5817 *Javořina, 48911 *Menclovy Domy, 33768 *Mlýnské Chalupy, 10292 *Nancy, 13279 *Ptačí, 15063 *Stará • 44287 Čtyřdomí, 44295 Heidhäuser, 30000 Horní Milíře, 58445 Horní Obořa, 44333 *Huťský Vrch*, 5151 Chaloupky, 68616 Kamenný Žleb, 68612 Möschelhäuser, 53968 Rájec, 13762 Rolava • 10759 *Nová Ves*, 17261 *Valtětov*

Kutná Hora

48634 Cihelna

Lanškroun

20739 Kulina, 81936 Schöberleberg, 47298 Valteřický Oddíl

Liberec

38170 *Chrastina, 7737 *Kunová

Litoměřice

4472 *Horní Šebířov, 15205 *Starosty

Litomyšl

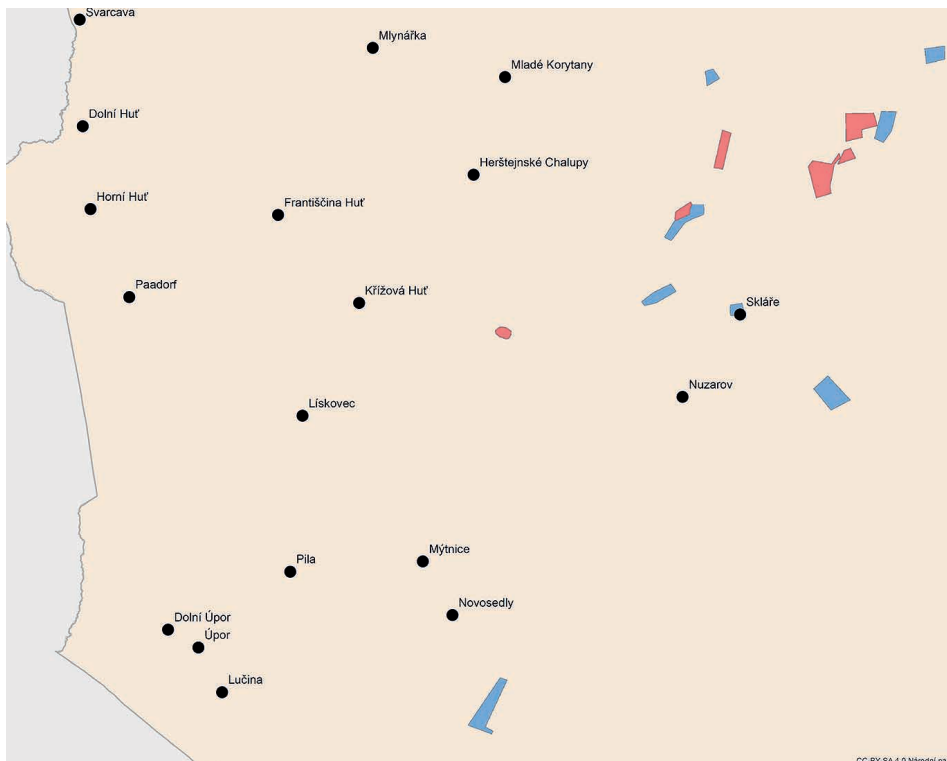
25558 *Mošnovy

Litvínov

44714 Svídnický Mlýn, 19095 Zelený Důl • 13955 *Rudolice v Horách*

17

18

Obr. 17. Lučina/Grafenried (Poběžovice), hřbitov. Foto: Karel Kuča, 2021.

Obr. 18. V Českém lese mezi Švarcavou a Lučinou není prakticky žádná recentně zaniklá ves (černé body) podchycena ve Státním archeologickém seznamu jako cenná lokalita. Mapový podklad: SAS NPÚ, CZ_RETRO.

Louny

68787 *Hrádecký Důl

Lovosice

2986 *Doly

Mariánské Lázně

1617 *Cech Svatého Víta, 19978 *Dolní Lázy, 14497 *Sklenné Hutě, 14627 *Slatina, 15818 *Svatý Vojtěch • 41858 Finkenmühle, 41850 Kyks, 25014 Nový Sangerberg • 37086 Holštejn, 10557 Nezdice, 18429 Vyso-

čany, 18442 Vysoká

Mladá Boleslav

24764 *Suchý Les • 18277 Vrchbělá

Most

15356 Stránci

Nové Město nad Metují

3031 *Domkov

Nový Bor

29298 *Kunratické Polní Domky • 45031

Kovářský Vrch, 45028 Mezi Lesy

Nymburk

58941 Skalka

Nýřany

17068 Umíř

Ostrov

81 *Arnoldov, 812 *Borek, 2132 *Činov, 48612 *Dolní Kaff, 3679 *Hanušov, 37835 *Himlštejn, 29341 *Horní Svatobor, 8033 *Léno, 8546 *Liščí Díra, 12149 *Pila, 12186 *Pískovec, 12257 *Plavno, 12773 *Popov, 13862 *Rozhraní, 18275 *Vrch • 627 Bludná, 3608 Háje, 48610 Horní Kaff, 44360 Lesík, 8863 Luhy, 10125 Myslivny, 48611 Střední Kaff, 16118 Špičák, 44358 Totenbach, 18304 Vršek • 14080 Ryžovna

Podbořany

72395 *Berghäusel

Polička

36489 *Polsko

Praha

35545 Hliník, 31972 Mrázovka, 35492 Na Krejčárku, 35543 U Bulovky

Prachatic

42 *Altrichterwald, 1122 *Brod, 1687 *Cudrovice, 2395 *Dlouhý Bor, 2901 *Dolní Sněžná, 36536 *Grandlhäuser, 4181 *Horní Cázov, 4449 *Horní Sněžná, 6141 *Jodlovy Chalupy, 6344 *Kamýk, 7667 *Ktiška, 7935 *Láz, 9152 *Malonín, 29670 *Markhäuser, 9589 *Milešice, 10671 *Nová Pec, 10977 *Nové Údolí, 32200 *Nový Křišťanov, 36557 *Nušdorf, 11613 *Ostrá Hora, 12089 *Petrovice, 12245 *Planská, 40927 *Putín, 21614 *Radon, 13554 *Radvanovice, 13831 *Rovence, 26450 *Sedmidolí, 15083 *Stará Huť, 36564 *V Luh, 18536 *Vyšný, 29669 *Zadní Krásná Hora • 1692 Cvrčkov, 26468 Dubí, 40956 Fritzovy Domky, 7651 Křižovice, 7992 Lažištko, 36525 Můstek, 40100 Na Kopci, 29671 Na Spálenici, 29674 Nové Chalupy,

11754 Ovesná, 48554 Přední Krásná Hora, 14395 Seníky, 14950 Spálenec, 18034 Vltava • 32 Albrechtovice, 4696 Houžná, 10020 Mošna, 10883 Nové Chalupy, 15305 Stágrova Huť, 16687 Třebovice

Příbram

27149 *Přední Záběhlá • 27954 Skelná Huť, 18505 Vysrtek • 17349 Velcí

Rokycany

6898 *Kolín • 11779 Padrt, 48503 Zadní Záběhlá

Rumburk

37157 *Dolní Kunratice, 3528 *Fukov, 18611 *Zadní Doubice • 3689 Harrachov, 59598 Kunratický Podíl, 22575 Nová Krásná Lípa, 29854 Nový Fukov, 34059 Nový Lerchenfeld • 8544 Liščí

Rychnov nad Kněžnou

59 *Anenská Huť, 263 *Bělá, 318 *Benátky, 1493 *Bukový, 9047 *Malá Strana, 17982 *Vlčinec, 25911 *Vysoký Kořen • 6858 Kolařova, 11644 Ostrov, 12763 Popelovský Důl, 14065 Rýnek, 16447 Tisovec • 3583 Hadinec, 12563 Podolí, 17201 Václavova Seč

Říčany

21565 *Přibyslavice

Sokolov

921 *Bošřany, 2144 *Čistá, 19979 *Dolní Žitná, 4233 *Horní Hluboká, 7363 *Krásná Lípa, 8042 *Leopoldovy Hamry, 8280 *Libava, 9593 *Milešov, 11646 *Ostrov, 11858 *Paseka, 26499 *Skelná Huť, 14816 *Smrkovec, 18186 *Vranov, 44156 *Zadní Domy • 73274 Ansbach, 29349 Ebmet, 29350 Ehrlich, 32530 Grundhäuser, 20227 Horní Žitná, 56806 Lobzy, 9261 Markvarec, 9628 Milíře, 59783 Pustina, 13973 Rusov, 44256 Schönfeldský Lán, 15570 Studánka, 44270 Studená Voda, 16830 Týmov • 7807 Květná

Stříbro

2836 *Dolní Plezom, 7347 *Krasíkov, 18705 *Záhoří

Sušice

31949 *Bernstein, 412 *Bezděkov, 85152 *Brenntehäuser, 32037 *Bužošná, 1555 *Bystrá, 2718 *Dolní Kamenec, 59864 *Dolní Lídlový Dvory, 26403 *Dolní Zelená Hora, 27123 *Formberg, 26373 *Horečky, 4140 *Horky u Srní, 20216 *Horní Kamenec, 5039 *Hůrka, 31894 *Kaltenbrunn, 26320 *Kubíčkův Dvůr, 26362 *Lužná, 26402 *Mühlspreng, 10691 *Nová Studnice, 12328 *Plzenec,

12743 *Pomezí, 12871 *Poustka, 12947 *Preisleiten, 37178 *Prostřední Paště, 26359 *Přední Paště, 26324 *Radkov, 13618 *Rapotice, 26368 *Rovina, 26408 *Schätzova Myť, 26374 *Scherlův Dvůr, 26401 *Sonnberg, 29614 *Stará Hůrka, 61082 *Staré Hutě u Paští, 21964 *Svatý Mouřenec, 26360 *Vejsluník, 26331 *Zadní Paště, 27212 *Zelenohorská Huť, 19290 *Ždánov, 26372 Bor • 19715 Bošov, 37201 Flusárna, 30585 Frauenthal, 26325 Gruberg, 26497 Horní Zelená Hora, 31941 Malý Babylon, 26370 Paseka, 26353 Seeberg, 26369 Skelná, 29593 Sova, 24743 Spáleníště, 15302 Stodůlky, 26329 Šmídlův Dvůr, 32148 Tetov, 16583 Trpěšice, 17502 Velký Bor, 32147 Vchynice, 26375 Vysoké Lávky, 18617 Zadní Chalupy, 26376 Zadní Chalupy, 26404 Zelenohorský Dvůr, 29616 Zettlova Hůrka, 19122 Zhůří, 26396 Zlatá Studna • 6816 Horní Kochánov

Tábor

42752 Losy

Tachov

206 *Bažantov, 699 *Bohuslav, 798 *Boreček, 1612 *Caltov, 2032 *Česká Ves, 2056 *České Nové Domky, 3006 *Domaslavičky, 4512 *Horní Víška, 4858 *Hraničky, 5630 *Jalový Dvůr, 5832 *Jedlina, 25615 *Josefovo Údolí, 6286 *Kamenička, 29386 *Kolerka, 41691 *Mlýnské Domky, 10649 *Nová Huť, 11004 *Novohradský, 11896 *Pastvina, 11935 *Pavlova Huť, 12747 *Pomezná, 12806 *Pořejov, 31916 *Stará Sklářna, 15464 *Střeble, 15756 *Svatá Apolena, 15799 *Svatý Jan, 17916 *Vítovice, 18531 *Výškovice, 22383 *Zadní Žďár • 41737 Francovy Domky, 41685 Hamerské Domky, 4862 Hraničná, 41748 Liščí Díra, 8828 Lučina, 9633 Milkov, 24862 Mlýnské Domky, 41740 Na Spálenici, 18627 Neu Donhausen, 41751 Nový Kohling, 11947 Pavlův Studenec, 41738 Přední Chalupy, 13114 Přední Zahájí, 26093 Schönwaldská Sklenná Huť, 14503 Skláře, 15319 Stoupa, 29369 Šance, 17695 Větrov, 18644 Zadní Zahájí, 19148 Zlatý Potok, 19346 Žebrácký Žďár • 1248 Březí, 3616 Háje, 28485 Mnichovství

Tanvald

6210 *Kälberbach

Teplice

6788 *Kocourkov, 10769 *Nová Ves, 37467 *Oldřišsko-Grünwaldská Lada, 26566 *Přední Cínovec • 3557 Habartice, 8966 Mackov, 9884 Mohelnice, 11368 Oldřiš, 11901 Pastviny, 70633 Vápenice

Trhové Sviny

5827 *Jedlice, 8849 *Lužná, 10150 *Mýtiň • 21428 Nové Hutě • 7421 Krčín, 17708 Veveří

Trutnov

2244 *Debrné, 6085 *Jirský Důl, 14509 *Sklenářovice, 17575 *Vernířovice, 18578 *Záboř u Janovic • 37488 Kaiserstücken, 29335 Ovčárna • 15697 Suchý Důl

Třeboň

7749 *Kunšach, 10723 *Nová Ves u Klikova, 29702 *Rybné • 29700 Blata, 42667 Bukovky

Týn nad Vltavou

1252 *Březí u Týna nad Vltavou

Ústí nad Labem

128 *Babiny u Liběšic, 29287 *Hladov, 4297 *Horní Les, 6277 *Kamenice, 11075 *Nový Dvůr, 15075 *Stará Homole, 17889 *Vitín, 18827 *Zalužany • 10278 Nakléřov, 17386 Velichov, 17696 Větrov

Vimperk

1310 *Březová Lada, 2627 *Dolní Cázov, 2920 *Dolní Světlé Hory, 33036 *Farbenhäuser, 41113 *Haselberg, 3737 *Havránka, 4469 *Horní Světlé Hory, 4712 *Hrabická Lada, 5069 *Huť pod Boubínem, 37973 *Chaloupky, 29660 *Josefsthal, 6736 *Knížecí Pláň, 9445 *Městská Lada, 9652 *Milov, 9861 *Modlenice, 11856 *Paseka, 49996 *Přední Stodůlky, 14223 *Samoty, 26410 *Sklenné Hutě, 26328 *Stüberhäuser, 26465 *Šeravská Huť, 49997 *Zadní Stodůlky • 1366 Bučina, 60418 České Chalupy, 5082 Hutský Dvůr, 41058 Nová Polka, 12716 Polka, 12936 Pravečtinská Lada, 13368 Račí, 14426 Silnice, 14636 Slatina, 15890 Svinná Lada, 16246 Švajglova Lada, 18737 Zahrádky, 19084 Zelená Hora • 1856 Černá Lada, 24659 Hrabčív Huť, 12759 Popelná, 16059 Šindlov

Vlašim

8284 *Libčice, 19436 *Žibřidovice

Votice

21626 *Ramena

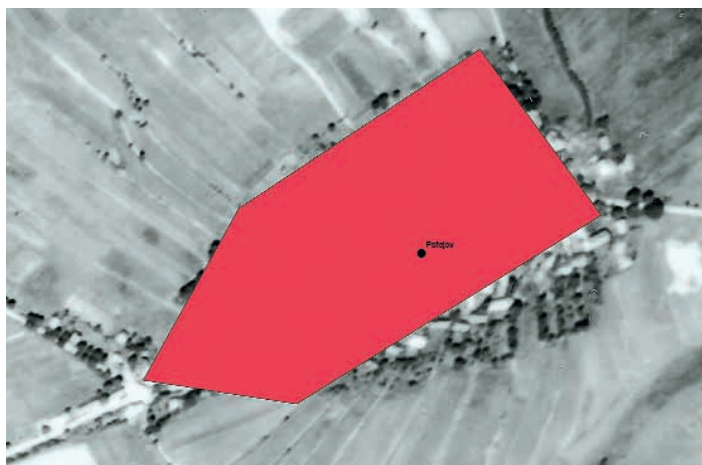
Žatec

5047 *Hůrky

Morava

Dačice

8109 *Léštnice

19

20

Obr. 19. Pořejov (Tachov), příklad zaniklé vsi, která je ve Státním archeologickém seznamu podchytna jako území s archeologickými nálezy nejvyšší kategorie, její polygon však vyžaduje upřesnění na základě ortofotomapy z poloviny 20. století. Mapový podklad: SAS NPÚ, ČÚZK.

Obr. 20. Lomek (Chvalšiny), ves zachycená leteckým snímkováním v polovině 20. století v procesu destrukce, takže jsou dobře čitelné dispozice všech staveb. Zdroj: ČÚZK.

Lipník nad Bečvou
14430 Símře

Mohelnice
11877 Paseky

Moravská Třebová
11005 *Novosady • 1275 Březinka

Nový Jičín
49201 Zámeček

Olomouc
(1843 *Čermná), (5939 *Jestřábí), (9329 *Mastník), (9655 *Milovany), 10472 *Nepřívaz, (10782 *Nová Ves nad Odrou), (10927 *Nové Oldřůvky), (11371 *Olejovice), (11414 *Olověná), 13614 *Ranošov, (13960 *Rudoltovice), 74110 *Říka, (14775 *Smilov), (16935 *Údolná), (17294 *Varhošť), (18080 *Vojnovice) • (34211 Bělídlo), (3807 Heřmánky), (31989 Hühnerberg), 27765 Kyjanice, (49718 Lysá Hora), (17444 Velká Střelná)

Ostrava
38839 Podvrší

Rýmařov
23566 *Morgenland, 28487 *Pastviny • 13991 Růžová

Svitavy
10105 *Muzlov • 7313 Královec

Šternberk
252 *Bělá • 15120 Stará Voda

Šumperk
8 *Adamov, 49301 *Bída, 6153 *Josefová, 29377 *Kronďorfel, 14505 *Sklená, 49344 *Smrčina, 15911 *Svobodín, 24290 *Valbeřice, 24738 *Zadní Alojzov, 24346 *Zaječí • 22840 Cibulka, 29393 Kosaře, 29378 Kristonov, 12923 Prameny, 29488 Starý Kopec, 16245 Švagrov

Třebíč
22631 Heřmanice, 8477 Lipňany, 14558 Skryje

Zábřeh
26677 Dolní Mlýnice

Znojmo
55432 *Devět Mlýnů • 5822 Ječmeniště

Slezsko

Bruntál
5 *Adamov • 29461 Bärenwinkel, 49235 Skřivánčí Pole

Jeseník
63 *Annín, 4856 *Hraničky, 4861 *Hraničná, 4974 *Hřibová, 6142 *Johanka, 6317 *Kamenné, 13983 *Růženec, 31488 *U Šišky • 3538 Gotartovice, 23670 Nový Dvůr, 11921 Pavlinka, 18906 Zastávka • 23192 Javorná, 27012 Schwarzeberghäuser

Karviná
71067 Bendovka, 58321 Dělnická Kolonie, 29528 Kateřina

Krnov
62710 *Dolní Ves, 6450 *Kašnice, 23353 *Kráví Hora, 9210 *Malý Valštejn, 12006 *Pelhřimovy 15609 *Studnice, 29366 *Závší • 55045 Kampelička, 26998 Kotel • 11105 Nový Les, 19187 Ztracená Voda, 19494 Životice

Opava
9372 *Medlice, 9958 *Moravská Harta • 6514 Kerhartice

Vítkov
1236 Březí, 8086 Lesy

Časopis státní památkové péče

ISSN 1210-5538

Praha, prosinec 2022

Recenzovaný časopis

Vydává Národní památkový ústav, generální ředitelství, Valdštejnské nám. 3/162, 118 01 Praha 1
s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky.

Vychází 4× ročně. Rozsah jednoho ročníku včetně příloh činí přibližně 500 stran.

Číslo sestavila redakce

Šéfredaktor: Mgr. Tereza Johanidesová

Redakce: MgA. Vilém Faltýnek, Mgr. Lukáš Hytha, Mgr. Milan Kudyn

Překlad do angličtiny: Bryce Belcher

Jazyková korektura: Mgr. Jitka Mišková

Grafická úprava, sazba: MgA. Jan Hora

Redakční rada: Mgr. Kateřina Adamcová, Ph.D., Mgr. Jakub Bachtík, prof. Dr. hab. Waldemar Józef Deluga, Mgr. Martin Gaži, doc. PhDr. Stanislava Gogová, Ph.D., prof. Ing. arch. Pavel Gregor, Ph.D., doc. PhDr. Martin Horáček, Ph.D., Mgr. Lukáš Hytha, Ing. arch. Petr Chotěbor, CSc., Dr. Alena Janatková, Dipl. Ing. Dr. techn. Miloš Kruml, Ing. arch. Karel Kuča, Dott. Jana Michalčáková, Ph.D. et Ph.D., doc. MgA. Adam Pokorný, Ph.D., doc. PhDr. Josef Štulc, Mgr. Martin Tomášek, Ph.D., Mgr. Kristina Uhlíková, Ph.D.

Adresa redakce: ZPP, Valdštejnské nám. 3, 118 01 Praha 1, tel.: 257 010 144–5,

e-mail: gnr.redakce@npu.cz, web: <http://zpp.npu.cz>

Tisk: Fronte tiskárny s.r.o., Husovo náměstí 54, 533 04 Sezemice / Pardubice

Objednávky předplatného přijímá redakce.

Roční předplatné ročníku 82 je 760 Kč. Cena jednotlivého čísla ročníku 82 je 205 Kč.

Pokyny pro autory příspěvků naleznete na <http://zpp.npu.cz>

Registrace povolena pod č. MK ČR 5993. MIČ 47 992.

Podávání novinových zásilek povoleno RPP Bratislava, č. j. 465 – RPP/952 ze dne 18. 1. 1995.

Časopis je zařazen v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných časopisů (periodik) vydávaných v České republice, vedeném Radou pro výzkum, vývoj a inovace. Od roku 2021 je indexován v databázi EBSCO.

Příspěvky v rubrice *In Medias Res* a *Studie a Materiálie* jsou recenzované, příspěvky v ostatních rubrikách jsou nerecenzované.

Nevyžádané rukopisy nevracíme. Za původnost a věcnou správnost uveřejněných příspěvků odpovídají autoři.

Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele.

Všechna práva k obsahu příspěvků a otištěné dokumentaci náleží autorům. Jakékoliv další převzetí obsažených údajů musí být doloženo uvedením pramene (§ 31 autorského zákona).

Vydavatel žádá o zaslání případné recenze či publikace citující z časopisu Zprávy památkové péče.

Vydavatel neodpovídá za obsah inzerátů a jejich pravdivost (viz § 5 tiskového zákona). Podle § 2914 občanského zákoníku nenese odpovědnost za způsobené škody. Použití inzerovaných výrobků či služeb v jednotlivých případech nezakládá souhlasné stanovisko výkonného orgánu státní památkové péče.

Uzávěrka čísla 4 byla ke dni 30. 9. 2022.

Obr. na 1. straně obálky – Pozůstatky hospodářského dvora Šumburk (Šumná) u Klášterce nad Ohří.

Foto: Karel Kuča, 2021.

Obr. na 2. straně obálky – Činov (Bochov), pozůstatky hřbitova u zaniklého kostela.

Foto: Karel Kuča 2016.

Obr. na 4. straně obálky – Lučina/Grafenried (Poběžovice), hřbitov. Foto: Karel Kuča, 2021.

Obr. u editorialem – Podléš, část obce Potůčky, státní hranice, Krušné Hory, okres Karlovy Vary.

Foto: Lubor Ferenc, 2020 (Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0).

Mgr. Lukáš BRŮHA, Ph.D., Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, lukas.bruha@natur.cuni.cz / Ing. Veronika BURIANOVÁ, NPÚ, Generální ředitelství v Praze, burianova.veronika@npu.cz / Mgr. Jiří HAVLICE, NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, havlice.jiri@npu.cz / doc. Dr. Ing. Martin HAVLÍK MÍKA, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, martin.havlik.mika@vscht.cz / Ing. arch. Jiří HAVLÍN, AOPK ČR, SCHKO Třeboňsko, jiri.havlin@nature.cz / Bc. Zdeněk HOLÝ, Dis., NPÚ, ÚPS v Kroměříži, holy.zdenek@npu.cz / doc. RNDr. Pavel CHROMÝ, Ph.D., Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, pavel.chromy@natur.cuni.cz / Mgr. Tomáš JANÍK, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, tomas.janik@natur.cuni.cz / Ing. Kristýna JÍLKOVÁ, NPÚ, Generální ředitelství v Praze, jilkova.kristyna@npu.cz / Ing. Kamila KONÁŠOVÁ, AOPK ČR, SCHKO Český Les, kamila.konasova@nature.cz / Mgr. Radim KRAVČÍK, Bezpečnostně právní akademie Ostrava, radim.kravcik@bp-akademie.cz / Mgr. Martin KRŮL, Ph.D., Muzeum Těšínska, martin.krul@muzeumct.cz / Ing. arch. Karel KUČA, karel.kuca@gmail.com / RNDr. Zdeněk KUČERA, Ph.D., Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, kucera12@natur.cuni.cz / Ing. arch. Věra KUČOVÁ, NPÚ, Generální ředitelství v Praze, kucova.vera@npu.cz / Ing. Petr KUNEŠ, Ph.D., NPÚ, Generální ředitelství v Praze, kunes.petr@npu.cz / doc. RNDr. Lucie KUPKOVÁ, Ph.D., Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, lucie.kupkova@natur.cuni.cz / RNDr. Jan LENART, Ph.D., Ostravská univerzita, Přírodovědecká fakulta, jan.lenart@osu.cz / doc. RNDr. Zdeněk LIPSKÝ, CSc., Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, lipsky@natur.cuni.cz / Mgr. Ondřej MALINA, Ph.D., NPÚ, ÚOP v Lokti, malina.ondrej@npu.cz / prof. Ing. Petr MARTINEC, CSc., Ústav geoniky AV ČR, v. v. i., petr.martinec@ugn.cas.cz / Ing. Vladimír MIKEŠ, AOPK ČR, Ústředí, vladimir.mikes@nature.cz / Mgr. Lenka MILITKÁ, NPÚ, Generální ředitelství v Praze, militka.lenka@npu.cz / Mgr. et Mgr. Jakub NOVÁK, Ph.D., NPÚ, ÚOP v Olomouci, novak.jakub@npu.cz / Ing. arch. Jan OBRTLÍK, Ph.D., jobrtlik@yahoo.com / Ing. Vlastislav OURODA, Ph.D., Ministerstvo kultury ČR, vlastislav.ouroda@mkcr.cz / RNDr. Tomáš PECKERT, Ph.D., AOPK ČR, SCHKO Český les, tomas.peckert@nature.cz / Ing. Pavel PEŠOUT, AOPK ČR, Ústředí, pavel.pesout@nature.cz / Ing. Markéta POTŮČKOVÁ, Ph.D., Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, marketa.potuckova@natur.cuni.cz / Bc. Michaela SKUHROVÁ, DiS., AOPK ČR, SCHKO Třeboňsko, michaela.skuhrova@nature.cz / Ing. Daniel ŠNEJD, NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, snejd.daniel@npu.cz / Ing. arch. Michaela ŠPINAROVÁ, NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, spinarova.michaela@npu.cz / Ing. Eva ŠTEFANOVÁ, Ph.D., Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, eva.stefanova@natur.cuni.cz / doc. PhDr. Josef ŠTULC, NPÚ, Generální ředitelství v Praze, stulc.josef@npu.cz / Ing. Gabriela ŠTASTNÁ, NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, stastna.gabriela@npu.cz / Mgr. Martin TOMÁŠEK, Ph.D., NPÚ, Generální ředitelství v Praze, tomasek.martin@npu.cz / Mgr. Michal ZEŽULA, Ph.D., NPÚ, ÚOP v Ostravě, zežula.michal@npu.cz.